

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Martina Langrová

**Moderní stát a genocidy; osud tureckých Arménů
a evropských Židů**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jan Kosek, Ph.D.

Katedra: Katedra politologie a sociologie

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 31. března 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 115 958 znaků včetně mezer.

.....

Martina Langrová

V Praze dne 31.3. 2020

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé diplomové práce JUDr. Janu Koskovi, Ph.D., za jeho rady a nápomoc při tvorbě práce.

Dále bych ráda poděkovala své rodině, svému okolí a v neposlední řadě i svým přátelům z Arménie, kteří mi poskytli podporu během sepisování této diplomové práce.

V Praze dne 31.3. 2020

Obsah

Úvod.....	6
1. Genocida v mezinárodním právu	8
1.1. Vývoj mezinárodního trestního práva	8
1.2. Pojem genocida.....	11
1.3. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia	12
2. Genocida Arménů	14
2.1. Historický kontext Arménie	14
2.2. Arménská menšina v Osmanské říši.....	17
2.2.1. Odbojové hnutí	18
2.3. Aghet	19
2.3.1. Mladoturecké hnutí a jeho radikalizace	20
2.3.2. 1914 – 1916.....	21
2.4. První fáze - deportace	23
2.5. Druhá fáze – konečné řešení.....	25
2.6. Poválečná situace.....	26
2.6.1. Operace Nemesis	27
3. Základní aspekty židovské genocidy	29
3.1. Antisemitismus	29
3.2. Průběh a řešení židovské otázky.....	30
3.3. Poválečná situace.....	32
4. Moderní stát a genocida	33
4.1. Charakteristika moderního státu	33
4.2. Moderní genocida	34
4.3. Aghet v. Šoa	36
5. Turecký přístup	38
5.1. Popírání.....	38
5.2. Současné Turecko – arménské vztahy.....	41
6. Přístup mezinárodního společenství ke genocidě Arménů	42
6.1. Evropská společenství	42
6.2. Perincek v. Švýcarsko.....	43
6.3. Německo	45
6.4. Francie	46
6.5. Česká republika	47
6.6. Spojené státy americké	48
6.7. Shrnutí	51

Závěr.....	52
Seznam použitých zdrojů	54
Abstrakt: Moderní stát a genocidy; osud tureckých Arménů a evropských Židů.....	59
Abstract: Modern states and genocides: the fate of Turkish Armenians and European Jews	60

Úvod

Název této práce zní *Moderní stát a genocidy; osud tureckých Arménů a evropských Židů*. Ačkoliv se může zdát, že tato práce bude pouze kompilátem historických studií a sociologických výzkumů, není tomu tak. Toto téma jsem si zvolila, jelikož jsem měla možnost v Arménii jeden rok žít a podařilo se mi nahlédnout do kulturních i politických zákoutí arménské společnosti. Překvapilo mě, že téma genocidy, ačkoliv staré více než sto let, je stále velmi aktuální, a to nejen na akademické půdě a mezi historiky, ale i v široké veřejnosti. Měla jsem možnost mluvit s lidmi různého věku a vzdělání, všichni se o těchto událostech vyjadřují s pokorou a respektem, se kterými jsem v takové míře nikdy dříve nesetkala. Svou osobní zkušenost považuji za důležitý přínos pro tuto práci. Genocida je nespornou a neoddělitelnou součástí arménské národní identity. Zúčastnila jsem se také průvodu, který se koná každý rok 24. dubna, v památný den genocidy Arménů. Desítky tisíc arménských obyvatel se vydávají k památníku genocidy, kde symbolicky pokládají květiny k věčnému ohni. Arménská společnost trpí mnoha problémy, nicméně tuto národní pospolitost a vědomou práci s minulostí vnímám jako velmi inspirativní.

Cílem této práce není podrobně popsat historické okolnosti holokaustu a arménských masakrů, ale spíše pokusit se o ucelený rozbor genocidy Arménů, která se stále v mnoha případech považuje za spornou, za pomoci aplikace genocidy spáchané Německem, jejíž postavení ve světových dějinách má dle mého názoru mnohem silnější pozici. Položila jsem si proto následující otázky, které má tato práce zodpovědět. Jakým způsobem je zločin genocidy ovlivněn vznikem moderního státu? Co mají obě zmíněné genocidy společné a co je odlišuje? Jakým způsobem ovlivňuje genocida Arménů mezinárodní vztahy?

Práce je rozdělena do šesti částí. První kapitola se věnuje zejména vývoji mezinárodního trestního práva a ukotvení zločinu genocidy v právním systému. Následující dvě kapitoly si vzaly za cíl podrobně popsat historické okolnosti genocidy Arménů včetně příčin a následků a shrnutí základních aspektů holokaustu. Pátá kapitola se dotýká pojmu genocida z pohledu sociologie, role moderního státu a v závěru porovnává obě genocidy. Poslední dvě kapitoly této práce jsem věnovala přístupu mezinárodního společenství ke genocidě Arménů a tureckému popření, neboť jeho rozbor považuji za velmi důležitý pro plné pochopení odlišností mezi oběma nešťastnými milníky naší historie.

Tento text pomocí osudu Židů za druhé světové války přibližuje a osvětluje události z Osmanské říše, proto je Arménům i následkům genocidy spáchané Turky ponechán větší prostor. Je to zejména z toho důvodu, že jedním z cílů této práce je zpracovat různé náhledy na

tyto události. Považuji ovšem za důležité zmínit, že jakékoliv konání genocidního charakteru je neomluvitelné a zaslouží si naši pozornost.

1. Genocida v mezinárodním právu

1.1. Vývoj mezinárodního trestního práva

„Definování trestného činu předpokládá fakticky kodifikaci jeho stíhání, což naznačuje nezbytnost mezinárodního trestního práva, jehož předmětem je stíhání nedovolených zločinů, které mohou být spáchány státy v jejich vzájemných vztazích.“¹ Yves Ternon

Pro plné pochopení vývoje pojmu genocida v mezinárodním právu, je třeba se nejprve zaměřit na úskalí, která provázela samotnou kodifikaci mezinárodního trestního práva. Základní otázkou, kterou si pokládali právníci i filozofové napříč historií, je konflikt mezi potřebou práva, které by kontrolovalo chování státu a státní suverenitou, která náleží každému nezávislému státu a umožňuje mu vykonávat moc neomezeně na svém území. Další obtíží je určení subjektů mezinárodního trestního práva a nositelů odpovědnosti za spáchaný trestný čin. Pokud je stát uznán vinným, je třeba definovat pachatele, který bude trestně odpovědný. Pokud jsou subjekty mezinárodního práva státy, měly by také být nositeli odpovědnosti. Zde ovšem nastává kolize teorie a praxe v otázce jakým způsobem lze uložit trest suverénnímu státu, tak aby byli potrestáni skuteční pachatelé, nikoliv všichni státní občané. Podle Ternona je před samotnou kodifikací mezinárodního trestního práva třeba zodpovědět tři základní otázky: co je mezinárodním trestným činem, individuální odpovědnost i přes plnění příkazů státu a identifikace pachatele.²

Mezi prvními snahami o regulaci vzájemného chování států mají významné místo Haagské konference z let 1899 a 1907. Na obou konferencích se jednalo zejména o válečném právu a mírovém řešení mezinárodních sporů. Účastníci se nesnažili o komplexní kriminalizaci práva vést válku, nýbrž se soustředili na způsoby vedení a humanizaci konfliktu. Zároveň byl v Haagu zřízen stálý mezinárodní rozhodčí dvůr k řešení mezinárodních sporů. Tato instituce však nikdy nedisponovala závaznou pravomocí a fungovala na principu dobrovolné arbitráže. Zatímco Haagské konvence se zaměřovaly zejména na pravidla vedení mezinárodních sporů, Ženevské konvence z let 1864 a 1906 se považují za základní stavební kameny humanitárního práva. Mezinárodní humanitární právo má za cíl minimalizovat dopady války, a to i s ohledem na zmírnění utrpení obětí, které nejsou přímými účastníky konfliktu. První světová válka ovšem ukázala, že právní úprava v podobě Haagských a Ženevských konvencí je nedostatečná, na plno se projevilo riziko nevyvratitelnosti a státy během tohoto konfliktu úmluvy nerespektovaly.

---

¹TERNON, Yves. Genocidy 20. století: zločinný stát. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-45-1, strana 15

²TERNON, Yves. Genocidy 20. století: zločinný stát. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-45-1, strana 16

Prvním pokusem o stanovení sankcí za porušení válečných zvyklostí a zločiny podle mezinárodního práva byla Versaillská smlouva z roku 1919. Tato smlouva oddělila odpovědnost bývalého německého císaře Viléma II. za rozpoutání války v článku 227 a odpovědnost pachatelů válečných zločinů v článku 228. Vilém II. měl být souzen před zvlášť ustaveným soudem složeným z pěti soudců jmenovaných z pěti vítězných mocností, osoby obžalované z porušení válečných zvyklostí pak měly být souzeny vojenskými soudy jednotlivých států. Ani jeden z těchto článků však nebyl naplněn. Chronologicky ve vývoji mezinárodního trestního práva následují Sèvreská a Lausannská smlouva. Sèvreská smlouva byla neúspěšným pokusem o zhmotnění trestní odpovědnosti osob podílejících se na vyhlazování Arménů v Osmanské říši. Oba dokumenty jsou podrobněji rozebrány v dalších částech této práce.

V následujícím desetiletí vzniklo mnoho nevládních a právnických uskupení, která pracovala na kodifikaci a reorganizaci mezinárodního práva trestního. Významnou právní osobností té doby byl rumunský právník Vespasian Pella, který prosazoval myšlenku zřízení mezinárodního trestního soudu a kriminalizaci válečné agrese. V roce 1925 vypracoval analýzu kolektivní kriminality států, kterou předložil Meziparlamentní unii a následně byl v roce 1927 pověřen přípravou návrhu statutu kriminální komory v rámci stálého soudu mezinárodní spravedlnosti, tento návrh byl přijat v roce 1928 a předložen generálnímu sekretariátu Spojených Národů.³ Pellovou vizí bylo uchopit válku jako zločin a stanovit způsob jeho trestání. Mezinárodní společenství se jen velmi pomalu ubíralo stejným směrem, důkazem je Briand – Kelloggův pakt, který vyloučil válku jako způsob řešení mezinárodních sporů. Smlouva sice válku odmítá, nicméně opět není vynutitelná a neobsahuje sankce následující po jejím porušení. Posledním pokusem před vypuknutím druhé světové války byla Mezinárodní konvence, která byla schválena v listopadu 1937 v Ženevě. Tato úmluva byla reakcí na teroristický útok v Marseille, při němž zahynuli některé politické špičky. Zabývala se prevencí terorismu a zároveň si dala za cíl zřízení mezinárodního trestního dvora. Ačkoliv byla schválena, nikdy nevstoupila v platnost.

V období mezi válkami se nepodařilo najít rovnováhu mezi individuálními zájmy států a ochranným rámcem mezinárodního trestního práva. Druhý celosvětový válečný konflikt však svou brutalitou ukázal, že viník musí být potrestán a je třeba udělat výrazné kroky k zajištění bezpečné a mírové společnosti. Ještě před koncem druhé světové války v roce 1943 byla představiteli Spojených států amerických, Sovětského svazu a Velké Británie podepsána Moskevská deklaráce. Deklarací bylo rozhodnuto, že váleční zločinci budou navráceni do míst,

---

³TERNON, Yves. Genocidy 20. století: zločinný stát. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-45-1, strana 19

kde zločiny byly páčány a stanou tak před soudními tribunály v zemích, kde byla činnost provedena. V tuto chvíli dochází také k oddělení válečných zločinů od takzvaných zločinů proti lidskosti. Roku 1943 začala na definici válečných zločinů a zločinů proti lidskosti pracovat Komise Spojených národů, jejím cílem byla nejen kodifikace mezinárodního práva, ale i ukotvení pravomoci mezinárodního soudu. Komise došla k závěru, že chování nacistů dalece přesahuje definici válečného zločinu, tak jak byla známa. Viníky nejsou jen vůdci režimu, nýbrž i přímí vykonavatelé těchto zločinů. Proto je třeba soudit ve dvou rovinách a vedení nacistů bude postaveno před Mezinárodní vojenský tribunál. V létě 1945 zasedala v Londýně komise složená z vítězných mocností, jejich cílem bylo zpracovat dokument, který bude sloužit jako základ pro zřízení Mezinárodního vojenského tribunálu. Zakládající statut tribunálu byl vydán 8. srpna 1945 a v článku 6 definoval tři základní zločiny: válečný zločin, zločin proti míru a zločin proti lidskosti, jehož definice byla následující:

c) zločiny proti lidskosti: to jest vražda, vyhlazování, zotročování, deportace nebo jiné nelidské činy spáchané proti jakémukoliv civilnímu obyvatelstvu před válkou nebo za války, nebo pronásledování z příčin politických, rasových či náboženských při provádění kteréhokoliv zločinu spadajícího pod pravomoc Soudního dvora nebo ve spojení s takovým zločinem, bez ohledu na to, zda bylo porušeno místní právo země, kde zločiny byly spáchany.

Vůdcové, organizátoři, podněcovatelé a spoluviníci zúčastníví se při osnování nebo provádění společného plánu nebo spiknutí ku provedení některého ze zmíněných zločinů jsou odpovědni za všechny činy všech osob při provádění takového plánu.⁴

Neméně důležité jsou také následující články Statutu. Článek 7 stanoví, že úřední postavení osob není polehčující okolností a podobně článek 8, že jednání jednotlivce dle rozkazů vlády není důvodem ke zproštění odpovědnosti. Tímto je doloženo, že subjekty mezinárodního práva již nejsou jen státy, nýbrž i fyzické osoby. Mezinárodní vojenský tribunál zahájil svou činnost v Norimberku 18. října 1945, dle místa konání dále nese jméno Norimberský proces. Důležitost řádného ukotvení zločinu proti lidskosti v mezinárodním právu spatřovala i Organizace spojených národů. V prosinci 1946 přijala OSN usnesení č. 95 (I), kterým potvrdila uznání norimberského práva a rozšířila tak nově definované zločiny ze Statutu Mezinárodního

---

⁴ Statut Mezinárodního vojenského soudního dvora (v elektronické podobě - https://cs.wikisource.org/wiki/Statut_Mezin%C3%A1rodn%C3%ADho_vojensk%C3%A9ho_soudn%C3%ADho_dvora)

vojenského tribunálu mezi ostatní členy OSN. Téhož dne bylo vydáno i usnesení č. 96 (I), které obsahuje první definici genocidy od Organizace spojených národů. V usnesení bylo potvrzeno, že genocida je zločinem podle mezinárodního práva a byla pověřena Hospodářská a sociální rada OSN, aby připravily studie k návrhu budoucí Úmluvy o zločinu genocidy.

1.2. Pojem genocida

Pojem genocida poprvé nalezneme jako název IX. kapitoly knihy *Axis Rule in Occupied Europe*, která pojednává o okupaci Evropy mocnostmi Osy. Studie vznikla pod perem profesora mezinárodního práva a polského právníka Raphaela Lemkina roku 1944. Pojem genocida je složeninou řeckého *genos*, národ, a latinského *cide*, vrah. Ačkoliv profesor Lemkin toto slovo vytvořil, aby sloužilo k definici a souhrnnému označení technik okupace, které byly použity nacistickým Německem, holocaust nebyl první akcí svého druhu a genocidy nebo akce genocidám podobné můžeme najít téměř ve všech etapách lidského vývoje. Raphael Lemkin se o násilí proti menšinám zajímal již v meziválečném období, k tomuto tématu ho přivedly zejména masakry Arménů v Osmanské říši a následně utrpení Asyřanů v Iráku. V roce 1933 na 5. konferenci o unifikaci trestního práva v Madridu prezentoval Lemkin svůj návrh skládající se ze dvou nových zločinů. Zločinu barbarství, který obsahoval útlak a likvidaci jednotlivých příslušníků rasové, etnické či náboženské skupiny a zločinu vandalismu, tedy ničení kulturního bohatství těchto skupin. Pokud by jeho návrh prošel, pravděpodobně by to výrazně ulehčilo soudům ve stíhání zločinců po druhé světové válce.

Lemkin mluví v souvislosti s holokaustem o novém způsobu okupace, která funguje podle předem stanoveného plánu a využívá propracovaných opatření k totální likvidaci menšin. Genocida je podle něj vyhlazení národa či jinými znaky definované minority kompletním zničením společenských struktur a vazeb až po osobní bezpečnost či životy příslušníků těchto skupin. Genocida je vždy vedena proti celku, nikoliv proti jednotlivcům pro jejich individuální vlastnosti. Profesor dále zmiňuje potřebu revize mezinárodního práva, neboť Haagské úmluvy a definice válečných zločinů se ve světle druhé světové války jeví jako nedostačující. Lemkin zdůrazňuje, že genocida může nastat i v mírovém období. Jediným východiskem je podle něj komplexní ochrana menšin, která bude poskytována mezinárodním právem i právními řády jednotlivých států. Trestní zákoníky všech států by pak měly obsahovat sankce za zločin genocidy.

Je zajímavé sledovat, jak se prolíná práce Raphaela Lemkina s již výše zmíněným Vespasianem Pellou. Oba směřovali ke stejnému cíli, ke komplexní kodifikaci mezinárodního

trestního práva. Nicméně zatímco Pella se zaměřoval na definici války jako zločinu, Lemkin inklinoval spíše k ochraně lidských práv. Oba nepochybně patřili k největším kapacitám ve svém oboru, to ostatně dokazuje i to, že byli oba přizváni k tvorbě návrhu Úmluvy o zločinu genocidy Organizace spojených národů.

1.3. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia

Dne 9. prosince 1948 byl Valným shromážděním OSN přijat text Úmluvy o zabránění a trestání zločinu genocidia. Dokument vešel v platnost 12. ledna 1951. Text je složen z preambule a devatenácti článků. V článku I. potvrzují smluvní strany, že genocida je zločinem podle mezinárodního práva bez ohledu na to, zda je spáchána během války či mírového období. Státy se touto úmluvou zavazují tento zločin trestat a předcházet mu. V následujících člancích II. a III. nalezneme definici genocidy a výčet trestných činů, které jsou považovány za trestné.

Čl. II.

V této Úmluvě se genocidiem rozumí kterýkoli z níže uvedených činů, spáchaných v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, ethnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu jako takovou:

- a) usmrcení příslušníků takové skupiny;*
- b) způsobení těžkých tělesných ublížení nebo duševních poruch členům takové skupiny;*
- c) úmyslné uvedení kterékoli skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit její úplné nebo částečné fyzické zničení;*
- d) opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození dětí;*
- e) násilné převádění dětí z jedné skupiny do jiné*

Čl. III

Trestné jsou tyto činy:

- a) genocidium;*
- b) spolčení k spáchání genocidia;*
- c) přímé a veřejné podněcování k spáchání genocidia;*
- d) pokus spáchání genocidia;*
- e) účastenství na genocidiu⁵*

---

⁵ Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia z 8. prosince 1948 (Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-genocida.pdf>)

Navazující články IV. – IX. Úmluvy rozvíjejí zločin genocidia a způsoby jeho trestání. Bylo vyloučeno jakékoliv vynětí z trestní odpovědnosti za spáchání trestných činů dle čl. III. a to bez ohledu na to, zda je pachatel ústavním činitelem, veřejným úředníkem či soukromou osobou. Opět je zde potvrzeno, že subjektem mezinárodního práva může být i jednotlivec. Dále Úmluva zavazuje státy k přijetí veškerých opatření k jejímu dodržování. Osoba obviněná z trestných činů podle tohoto dokumentu bude trestána soudem na území státu, kde byl čin spáchán nebo mezinárodním trestním soudem, kterému byla státy svěřena pravomoc. Úmluva výslovně stanovuje, že trestné činy dle článku III. nejsou politické. Spory ohledně výkladu či dodržování Úmluvy náleží do rozhodovací pravomoci Mezinárodního soudního dvora. Články X. – XIX. obsahují úpravu přijetí, ratifikace a případného vypovězení Úmluvy. V roce 1988 existovalo již 97 států, které úmluvu přijaly.⁶

Snahu Organizace spojených národů o vytvoření dokumentu, který by komplexně pokrýval problematiku genocidy nelze považovat za plně úspěšnou. Potřeba ochrany lidských práv zde opět naráží na suverenitu států a dokument neobsahuje žádné prvky vynutitelnosti, systém sankcí či jiné nástroje použitelné v případě jejího porušení. Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia je spíše apelem a shodným projevem vůle mezinárodního společenství než dokumentem, který by měl sílu genocidě zabránit.

---

⁶TERNON, Yves. Genocidy 20. století: zločinný stát. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-45-1, strana 42

2. Genocida Arménů

2.1. Historický kontext Arménie

„Dějiny žádného národa na světě nejsou tak bezúhonné, jako dějiny Arménů.“ William Ewart Gladstone, 1896

Arménská republika je vnitrostátním státem ležícím v Zakavkazsku, dalo by se tedy říci na pomezí mezi Asií a Evropou. Na severu hraničí s Gruzii, na jihu s Íránem, na západě s Tureckem a na východě s Ázerbájdžánem. Arméni mají vlastní abecedu a jazyk, který je zcela samostatnou větví jazyků indoevropských. Na základě zařazení arménského jazyka do indoevropské jazykové rodiny lze předpokládat, že Arméni přišli do Arménie ze západu, tedy z Evropy, pravděpodobně z jihu Balkánského poloostrova. Tuto teorii představil již řecký Herodotos. Dalším ze základních pilířů arménské národní identity je náboženství, Arménské království je považováno za první stát, který přijal křesťanství za své oficiální náboženství, nicméně o datu, kdy Arménské království konvertovalo, se v kruzích historiků stále vedou spory. Zejména arménští historikové uvádějí rok 301n.l., v některých pramenech se ovšem setkáváme až s rokem 314n.l. Význam křesťanství v osudu Arménů je nezpochybnitelný. Díky víře si národ udržel své hodnoty a identitu, nicméně zároveň byl odsouzen k věčné roli náboženské a kulturní menšiny mezi sousedními muslimskými národy.

„Arménský smysl pro národní identitu vydržel dokonce déle než sama Arménie.“ Anna Elizabeth Redgateová

Arméni se řadí k historicky nejstarším národům ve světě, první zmínky o Arménech nalezneme již více než půl tisíciletí před narozením Ježíše Krista, kdy Persii vládl Achaimenovský král Dáreios I. Jedna z legend o vzniku arménského národa mluví o Arménech jako o potomcích Haika Lukostřelce, vnuka Noemova. I díky tomu se Arménie nazývá arménsky Hayastan a Arméni o sobě mluví jako o Hai, národě vyvoleném. Pravda je taková, že země byla od počátku svých dějin místem mnoha válek a bitev. Díky své geografické poloze byla Arménie křižovatkou a místem střetů okolních mocností a velkých říší. Na jejím území se vystřídalo nemálo státních útvarů a vládnoucích dynastií, Arméni velmi často žili pod nadvládou cizích mocností. I přesto, a možná právě proto, si národ vytvořil velmi silné národní cítění, které bylo nejprve formováno zejména náboženstvím, kulturou a písmem. Později k jeho genezi přispělo i trauma genocidy a pronásledování za první světové války. Arménská identita je o to silnější a vymezenější, protože již od středověku nalézáme arménské komunity, jak se usazují mimo svou

mateřskou zemi na celé řadě míst v Evropě, ale například i v Mongolsku nebo v Číně. Diaspora byla a stále je neodmyslitelnou součástí arménského národa. Ti, kteří na přelomu středověku a doby nové zůstali na rodném území, se museli potýkat s vlivem tří velkých mocností: Osmanské říše, Ruska a Persie. Po rozmachu Osmanské říše se Arménie stala střetem zájmu mezi Turky a Persií. Postupně však došlo mezi velmocemi k dohodě, na jejímž základě připadla nadvláda ve východní Arménii Persii a v západní Arménii Osmanské říši. Peršané se z Arménie definitivně stáhli v 19. století, kdy se území současné Arménie dostalo pod nadvládu Ruska.

Osmanská říše dosáhla největší slávy v 16. a 17. století, v té době byla říše bez pochyby nejdůležitějším státem Blízkého východu. Z malého knížectví vyrostlo impérium, které se skládalo z téměř třiceti autonomních provincií, a i díky své rozloze obsahovala osmanská společnost mnoho rozdílných náboženských a etnických skupin obyvatelstva. Náboženství bylo jednoznačně považováno za nejdůležitější kritérium pro zařazení do společnosti a formování vlastní identity. Osmanská říše byla teokracií, a ačkoliv již od počátku byla křesťanským menšinám ponechávána kultura, jazyk i zvyky, jejich postavení ve společnosti nebylo rovnoprávné. Celá země se řídila právem šaría, které vychází z Koránu. Křesťané ani Židé nebyli oprávněni k vlastnictví půdy ani k zasahování do politického života říše. Armény bychom v Osmanské říši našli žít na různých místech i v odlišných sociálních vrstvách. Bohatí, vzdělání a úspěšní obchodníci arménského původu obývali především Istanbul. Ve východních provinciích pak žilo zejména chudé rolnické arménské obyvatelstvo. Arméni se navzájem lišili dokonce i svou denominací, z celkového počtu téměř dvou milionů křesťanských Arménů byla většina příslušníky apoštolské církve, v některých oblastech však bylo možné najít i katolíky nebo protestanty. Arméni tvořili důležitý nosník Osmanské společnosti po kulturní i ekonomické stránce, dominovali obchodu a jejich podnikání se rozšiřovalo až za hranice říše. Z 9800 kupců a řemeslníků bylo 5800 arménských a 2550 tureckých⁷. Paradoxně nejhůře se Arménům žilo v samotné Arménii. Absence rovnoprávnosti před soudem a nepoměr daní, které museli odvádět muslimové a křesťané, vyvolávaly napětí a emigraci arménského národa do Ruska. Náboženská nerovnoprávnost a ekonomická převaha nad Turky se dají považovat za první kroky, které vedly k událostem roku 1915.

Od 18. století nastalo v Osmanské říši období nevyhnutelného úpadku a Turci postupně přicházeli o dobytá území. V Evropě se formovalo nacionalistické cítění, které nutilo a inspirovalo balkánské státy k vyhlášení nezávislosti. První se jednostranně odpojilo Řecko v roce

---

⁷HAPEREN, Maria van, Wichert ten HAVE, Ben KIERNAN, Martin MENNECKE, UğurÜmit ÜNGÖR, Ton ZWAAN a Aleš ZIEGLER, ŠMOK, Martin a Monika HORSÁKOVÁ, ed. Holokaust a jiné genocidy. Přeložil Petruška ŠUSTROVÁ. Polanka nad Odrou: Občanské sdružení PANT, 2015. Moderní dějiny (Občanské sdružení Pant). ISBN 978-80-905942-7-2., strana 51

1821, následně vyhlásilo nezávislost Srbsko, Černá Hora, Bosna nebo Moldavsko. Čím více Osmanská říše upadala, tím více docházelo i k vnitřním politickým rozběrům a postupně se začalo formovat i národní vědomí arménského národa. Svým způsobem můžeme mluvit o národním obrození. Politika sultána Abdulhamida II., který zpočátku usiloval o demokratizaci říše, se změnila v autokracii a striktně centralizovanou moc, která zapříčinila nárůst radikalizace a separatistických nálad ve společnosti. V roce 1889 byl založen ilegální Výbor pro sjednocení a pokrok, *Ittihat ve Terakki Cemiyeti*, jehož hlavní ideologií byl turecký nacionalismus. V Istanbulu se zformovalo legální hnutí arménského patriarchátu, které se zabývalo arménskou otázkou v mezinárodní společnosti, existovalo ale i tajné hnutí tvořené radikálními revolučními stranami a spolky. Arméni se pro říši začali stávat stále více nebezpečnými. Částečně díky své ekonomické síle, ale i díky tomu, že se dostávali do zorného pole evropských národů, které se pod záminkou humanitární intervence v Osmanské říši snažili stát rozdělit. Naneštěstí tak byl arménský národ považován sultánem Abdulhamidem za hrozbu vnitřní i vnější. Odpovědí Osmanské říše na nebezpečnou situaci bylo založení vojenských jednotek, tzv. hamidií, které spáchaly protiarménské masakry z let 1895 a 1896. Sultán nechal vyvraždit více než 200 000 Arménů s cílem dát jejich společenství najevo svou moc a zjistit jakým způsobem bude reagovat Evropa. Otázka osmanských menšin nabývá mezinárodních rozměrů již dříve jako důsledek rusko – turecké dohody a následně Berlínské smlouvy, kterou se Turecko v čl.16 zavazuje neprodleně uskutečnit v arménských oblastech reformy vyplývající z požadavků obyvatelstva⁸. Rusko i západoevropské mocnosti tak nepřímou podporou poskytl Arménům naději na podporu, která se však po řádění hamidií nedostavila. Zničená a vypálena byla celá města, k intervenci evropských mocností však nedošlo a pachatelé nebyli potrestáni. Z pohledu mezinárodní politiky můžeme spekulovat o spoluvinně evropských států, které ačkoliv se dříve aktivně zapojovaly do řešení situace menšin, po pogromech se zmožily pouze na protest. Tento názor zastával například Johannes Lepsius a ve své knize *Genocidy XX. století* ho zmiňuje také Yves Ternon.

Logickou odpovědí na události z let 1894 až 1896 byla velká vlna migrace Arménů a posílení odboje. Na přelomu století mluvíme o tzv. Fidajínském hnutí, které se svým jednáním může jevit téměř jako teroristické. Jeden z nejznámějších fidajínských velitelů Džochk Hrajr dokonce plánuje na rok 1905 celonárodní povstání⁹. K povstání nikdy nedojde, jelikož Džochk již v roce 1903 umírá v bojích s Turky. Situace v Osmanské říši je napjatá, nespokojenost

---

⁸ŠAGINJAN, Vagaršak. *Dějiny Arménie od počátku až do roku 2000*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0196, strana 93

⁹GREGÁREK, Matěj a Jan KOSEK. *Stát, právo a (ne)spravedlnost: dvě studie z právní filozofie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. Prameny a nové proudy právní vědy. ISBN 978-80-87146-66-8, strana 21

občanů s vládou narůstá a to je, jak se mnohokrát v historii ukázalo, živnou půdou pro nová hnutí a velké změny.

2.2. Arménská menšina v Osmanské říši

„Jestliže Rusko bylo vězením národů, Osmanská říše byla jejich hřbitovem.“ Hayk Demoyan

Abychom mohli plně pochopit vývoj vnitřních vztahů v Osmanské říši, je třeba zmínit změny, kterými procházela celá společnost a které v 19. století výrazně zasáhly i Osmanskou říši. Proces utváření modernity, průmyslová revoluce a pokrok zapříčinily i fenomén vzniku moderních národů, který neodpovídal dřívějšímu uspořádání. Společnost se pomalu přestává dělit podle příslušnosti k určitému stavu a demokratizace otevírá prostor pro diferenciaci na základě etnických skupin. Menšinová etnika, která se již dříve cítila utlačovaná, mají stále větší tendenci k sebeurčení, separaci či emancipaci. Naopak většinové národy se přiklánějí k velmocenskému nacionalismu. Rozpad multietnických říší se proto z pohledu vývoje jeví jako nevyhnutelný.

Osmanská říše byla říší mnohonárodnostní, početné menšiny Židů, Arménů a Řeků byly za dob rozkvětu muslimskou většinou respektovány. Již v 15. století zavedl sultán Muhammad II. systém *millet*, který rozděloval společnost na základě náboženského vyznání. *Milley* měly za úkol obyvatelstvo systematicky rozdělit a zároveň legitimizovat vládnoucí moc v rukou muslimů. Postavení nemuslimských menšin nelze považovat za rovnoprávné, nicméně platbou speciální daně si zaručují náboženskou svobodu a relativní možnost autonomie vůle ve svých vlastních komunitách. Osmanští Arméni v 19. století kladou stále větší důraz na vzdělání a svobodu projevu. Nicméně kromě příchodu modernity bychom našli ještě další dva faktory, které bezpochyby ovlivnily osmanské Armény v potřebě vymezit se a stupňovat své požadavky vůči Osmanské říši. Život v ruské Arménii poskytoval lepší podmínky, bezpečné hranice a stabilitu, což arménské obyvatelstvo v Osmanské říši motivovalo k tomu, aby si kladli stále větší nároky. Za nešťastné lze také považovat vměšování cizích mocností do vnitřních záležitostí Turků. Humanitární intervence sice podpořily arménské sebevědomí, nicméně velmi brzy se západní státy začaly soustředit zejména na situaci na Balkáně. Arménům se tak nedostalo podpory a zároveň se stávají nepohodlnou menšinou, protože Turci je vnímají jako spojence Evropy.

2.2.1. Odbojové hnutí

Hlavním spouštěčem vzniku arménských revolučních skupin byla Rusko – turecká válka probíhající v letech 1877 až 1878. Po tom, co Osmané prohráli, byla uzavřena smlouva, která explicitně vyžadovala reformy na územích osídlených Armény. Provedení reforem ve prospěch arménského obyvatelstva bylo jednou z podmínek, za kterých se Rusové měli z tureckých oblastí stáhnout. Smlouva však byla následně upravena a zmírněna ve prospěch Osmanů. Závazek k uskutečnění reforem sice přetrvával, nicméně odchod Rusů již nezávisel na jejich provedení. Změny měly být kontrolovány průběžně a kolektivně všemi velmocemi, čímž Arméni byli připraveni o pojistku jejich provedení v podobě přítomnosti ruských vojsk. Západní mocnosti tak jasně daly přednost mezinárodním politickým zájmům před osudem arménské menšiny. Je proto zcela logické, že Arméni se začali sdružovat a vytvořili odboj ze svých vlastních řad, a to nejen na půdě Osmanské říše.

Postupně se utvořily tři velké arménské politické strany. První z nich, Armenakan, byla založena v roce 1885. Jednalo se o umírněnou revoluční iniciativu vycházející z myšlenek Mkrtiče Portugaliana, její program byl čistě nacionální a byl poháněn myšlenkou na zajištění práva Arménů na samosprávu. Členové Armenakanu měli v úmyslu provést pečlivě naplánovaný převrat, na který se připravovali zejména pašováním zbraní a vyzbrojováním místních obyvatel. Protikladem Armenakanu bylo sociálně – demokratické hnutí Hnčakjan, které vzniklo v roce 1887 v Ženevě. Hnčakjan je radikálním spolkem jehož ambiciózním cílem je nejen nezávislost osmanské Arménie, ale vytvoření Arménské socialistické federativní republiky utvořené postupným připojením ruských i perských Arménů. Strategie Hnčakovců byla propracovanější než plán, který nabízeli Armenakovci. Hnčakjan vytvářel síť stranických buněk v celé říši, jejichž prostřednictvím následně organizoval demonstrace a propagoval hlavní myšlenku spolku nejen mezi Armény, ale vylepováním plakátů v turečtině i mezi muslimy. Existovaly i menší revoluční uskupení, jejichž spojením vznikla v roce 1890 Arménská revoluční federace, Dašnakcutjun. Cílem strany bylo zajistit „ekonomickou a politickou svobodu turecké Arménii“¹⁰.

Hlavními body programu dašnaků byly volební právo pro všechny, svoboda projevu a rovnost všech národností. I oni se zaměřovali zejména na propagandu a pašování zbraní přes perské hranice.

---

¹⁰JANDÁK, Marek. Arménská genocida: příčiny, průběh a osobní svědectví událostí z let 1915-1922. Praha: Epoque, 2018. Traumata války. ISBN 978-80-7557-103-8, strana 217

Při pokusech o popis a interpretaci arménského odbojového hnutí nalezneme dva hlavní protichůdné přístupy. Na separatistické tendence lze nahlížet jako na vyústění nekonečného útlaku a represe, které arménský národ ve své historii dlouhodobě zažíval. Druhý, protiarménský přístup, vnímá snahy Arménů jako teroristické a považuje jejich obrat proti Osmanské říši za zradu, kterou zdůvodňuje zejména manipulací ze strany Ruska a západních mocností. Žádná kapitola světových dějin nikdy nebude černobílá, faktem ovšem zůstává, že Arméni byli ochotni za určitých podmínek v Osmanské říši setrvat a vyjednávat o kompromisu. Důkazem těchto tendencí je rok 1907, kdy se dašnaci rozhodli spojit s mladoturky a společně bojovat za zachování osmanského impéria. Možná se jednalo pouze o taktiku reagující na hamídské masakry z konce 19. století, možná se Arméni skutečně snažili o vytvoření nového fungujícího státního uskupení. S velkou pravděpodobností by se ale arménské separatistické tendence po určité době znovu objevily. Nová etapa světových dějin sice přinesla obrozenecké nálady a touhu národů po sebeurčení, nicméně Arméni je v sobě měli již dávno. Národ, který sám sebe považuje za vyvolený a po staletí v sobě nese křivdu útlaku, se nakonec vždy zatouží po nezávislosti a bojuje. I proto je možná vnímán jako hrozba.

2.3. Aghet

Aghet, arménský výraz pro pohromu nebo katastrofu, je zároveň i slovem, kterým jsou označovány události z let 1915 až 1918. Abychom události plně zasadili do kontextu tehdejšího dění, musíme se nejprve věnovat tomu, co aghetu předcházelo. Za předstupeň masakrů a deportací lze považovat již výše zmíněné hamídské masakry na Arménech, které se děly v letech 1894 až 1896.

Důležitou roli sehrála vláda sultána Abdulhamida II., který stál v čele Osmanské říše v letech 1876 až 1908. Tento vládce se z počátku svého panování jevil jako otevřený demokratizaci a spolupráci s Evropou. V roce 1876 byla dokonce vydána ústava, která Osmanskou říši přibližovala konstituční monarchii. Podporoval rozvoj školství a infrastruktury. Nicméně poté, co Osmané prohráli v Rusko – turecké válce, jeho pokroková vláda se změnila v despotismus protkaný hlubokou nenávisť k Arménům. Napětí mezi vládcem a arménskou menšinou sílilo. Sultán nechal založit již několikrát zmiňované zločinecké vojenské jednotky složené z Kurdů nazývané hamidie, které neoficiálně vystupovaly proti arménskému obyvatelstvu. Prvním otevřeným konfliktem nastal v Sasunu. Arméni, kteří byli ovlivněni hnčakovskou ideologií, se vzbouřili proti nespravedlivým daňovým poplatkům a jejich odpor rozpoutal v roce 1894 první hamidijský masakr. Následovalo krvavé potlačení několika dalších

arménských demonstrací a vše vyvrcholilo v říjnu 1895 pogromem v Istanbulu. Arménská města i vesnice byly vypalovány a Turci i Kurdové bezprecedentně vyvražďovali a znásilňovali nevinné obyvatelstvo. Situace se během zimy na přelomu let 1895 a 1896 zklidnila a Arméni se zmohli na odpor v oblasti města Zejtun a Van. Ačkoliv během tří let přišlo o život více než 200 000 Arménů, nelze tyto události považovat za genocidu. Vraždění nebylo organizováno, útoky byly náhlé a nevypočitatelné. Akcím chyběla systematickosti a centralizace. Některé prameny popisují chování Osmanské říše pouze jako odpověď a obranu proti arménským zvyšujícím se nárokům a separatistickým tendencím.

2.3.1. Mladoturecké hnutí a jeho radikalizace

Arménské řeže prohloubily krizi, se kterou se Osmanská říše na přelomu století potýkala. I proto se v podhoubí říše začíná formovat nové mladoturecké revoluční hnutí nazývané Výbor pro jednotu a pokrok, *Ittihad*, prahnoucí po změně. Mladoturci sdružují představitele nejrozličnějších názorových proudů, od pozitivisticky zaměřených „modernistů“, přes nacionalisty až po přívržence umírněné teokracie¹¹. Jejich prvotním cílem bylo obnovit reformní ústavu z roku 1876 a zachovat Osmanské impérium. Hnutí nejvíce nabylo na síle po arménských masakrech a jedním z jeho prvních oficiálních politickým počínů byl protest proti nim. Arméni se k mladoturkům přidávali a veřejně vystupovali v jejich prospěch. K poklidnému převratu dochází v roce 1908 a sultán Abdulhamid II. je donucen přistoupit k přijetí ústavních reforem. To mělo za následek příliv arménského obyvatelstva, které se navracelo do Osmanské říše po tom, co ovlivněno masakry z konce 19. století emigrovalo do ciziny, což výrazně pozvedlo upadající říšskou ekonomiku. Dašnaci s mladotureckým hnutím postupně pracují na reformách a modernizaci říše. Arménské revoluční strany jsou legalizovány a nemuslimům je povoleno volně nakupovat zbraně, křesťané a muslimové se stávají rovnými. Reformy však nezůstávají bez odezvy a Armény nedlouho po převratu zasahuje další rána. V dubnu 1909 dochází v Kilíkii k dalšímu pogromu na arménské obyvatelstvo ve městě Adana a v okolních vesnicích. Za masakry, které byly velmi podobné řádění hamidijských jednotek, údajně stáli přívrženci bývalého sultána Abdulhamida II., kteří se nesmířili s myšlenkou rovnosti veškerého osmanského obyvatelstva. Marek Jandák ovšem ve své studii o arménské genocidě uvádí, že se pogromu aktivně účastnili i vojáci věrní unionistům, kteří byli původně odesláni, aby zajistili

---

¹¹GREGÁREK, Matěj a Jan KOSEK. Stát, právo a (ne)spravedlnost: dvě studie z právní filozofie. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. Prameny a nové proudy právní vědy. ISBN 978-80-87146-66-8 strana 21

pořádek¹². Dašnaci pochopitelně okamžitě požadují potrestání viníků a mladoturci v zájmu zachování pořádku skutečně provedou vyšetřování a popraví několik desítek muslimů s vysvětlením, že nová ústava ještě nebyla všemi Turky dostatečně akceptována. Nově nastolený režim parlamentní demokracie však nemá dlouhého trvání a rychle se přibližuje k vládě jedné strany, mladoturci se pomalu názorově kloní k panturkismu a k vytvoření národnostně homogenního státu.

Jednu z příčinu radikalizace unie mladoturků můžeme hledat v boji s opoziční stranou Liberální unie, která si dala za cíl ukončit jednostrannou vládu unionistů. Politický souboj nabral na obrátkách po porážce v balkánské válce v roce 1912, kde Balkánská liga drtivě porazila Osmany a oslabená říše tak přišla o strategicky důležité území. Mladoturci prohru využili k nastolení diktatury, která se jevila jako jediný způsob, jak udržet nestabilní říši pohromadě.

Dašnaci a unionisté se rozešli ještě před balkánskou krizí, Arméni mají pocit, že jejich požadavky na reformy nejsou naplňovány. Po prohře na Balkáně se znovu vyjednává o uspořádání říše mezi Osmany a Evropou a Arméni se do jednání snaží zapojit i reformy týkající se autonomie šesti arménských provincií ve východní Anadolii. Podpora přichází zejména z ruské strany, protože Rusové vidí potenciální budoucí příležitost v připojení autonomních arménských oblastí. Jednání Arménů je mladoturky chápáno jako zrada a podpořilo znovu nalezenou nenávist mezi křesťanskou menšinou a muslimy. Pokud zasadíme nacionalistickou diktaturu mladoturků, neustávající konflikt při tvorbě autonomních států a separatistické tendence arménské menšiny do kontextu blížící se světové války, dostaneme solidní základ pro potřebu Turků vyrovnat se s arménskou otázkou jednou pro vždy.

2.3.2. 1914 – 1916

Zatímco masakry a pronásledování za vlády sultána Abdulhamida II. si nekladly za cíl kompletní vyhlazení Arménské menšiny, pozdější unionistická politika mladoturků k tomu rozhodnutí směřovala. Nejednalo se čistě o Turecko – arménský konflikt, mladotureckou vizí bylo potlačení veškerých menšinových národů Osmanské říše, tedy i Řeků, Kurdů či Asyřanů, a následné vytvoření etnicky čistého a homogenního státu.

Od roku 1913 zastává nejvyšší pozice v osmanské politice trojice pašů, Enver paša, Talat paša a Cemal paša. Jejich vláda uzavře spojení s Německem a do 1. světové války

---

¹²JANDÁK, Marek. Arménská genocida: příčiny, průběh a osobní svědectví událostí z let 1915-1922. Praha: Epoque, 2018. Traumata války. ISBN 978-80-7557-103-8, strana 142

vstupují mocnosti jako spojenci. Osmanská říše si hned na úvod válečného konfliktu vysloužila v lednu 1915 porážku v bitvě s Ruskem a ruské vítězství mělo pro osmanské Armény fatální následky. Strana Dašnakcutjun sice vyhlásila, že stojí na straně Osmanů, nicméně díky ruské propagandě se mnoho Arménů připojilo na opačnou stranu a během rozhodující bitvy u Sarikamišu v lednu 1915 tak stáli proti Turkům. Spolupráce Arménů s Ruskem zcela jistě prohru Osmanů nezavinila, neboť jich v poměru k velikosti konfliktu byl jen nepatrný počet. Nicméně Enver paša využil přeběhlictví a svedl veškerou vinu za prohru právě na Armény bojující na ruské straně. Enverova propaganda v podstatě zpečetila osud Arménů v Osmanské říši. Menšina, která byla již dříve vnímána jako nepohodlná, získávala stále výraznější obrysy vnitřního nepřítele a hrozby, se kterou se Turci musí vypořádat.

Taner Akçam, turecko – německý historik, rozděluje stíhání Arménů před genocidou do čtyř bodů:

1. *Utlačování vesnic pod záminkou výběru daní, násilných odvodů, zabavování majetku a hledání dezertérů*
2. *Útoky a masakry v pohraničních vesnicích, připravené jednotkami Zvláštní organizace*
3. *Odzbrojování arménské populace*
4. *Strategické deportace v jistých „problémových“ regionech na samém počátku války*¹³

Speciální organizace vznikla již v roce 1911 a jejím hlavním úkolem bylo sdružovat muslimy a rozšiřovat myšlenku panturkismu a panislamismu mezi obyvatele Osmanské říše i mimo ni. Po válce vyšlo najevo, že se organizace rozdělila na dvě části. První, podřízenou ministerstvu války, a druhou, která spadala přímo pod stranické vedení mladoturecké hnutí. Druhá speciální organizace vznikla právě za účelem likvidace a deportace arménského obyvatelstva. V březnu 1915 bylo mladoturky definitivně rozhodnuto o arménské otázce a úkolem likvidace byl pověřen Bahaettin Sakir, který stanul v čele druhé Speciální organizace. Jeho přímým nadřízeným byl ministr vnitra Talat paša, který postup Speciální organizace koordinoval. Vyhlazovací a deportační kampaň měla z důvodu obezřetnosti a utajení dvě roviny. Deportace prováděli četníci pověřeni oficiálním rozkazem přes Oddělení veřejné bezpečnosti ministerstva vnitra, příkazy k likvidaci šly přes stranické kanály a předávaly se ústně, aby se eliminovaly veškeré důkazy. V praxi masakry probíhaly tak, že četníci shromáždili deportované a v odlehlé oblasti je předali jednotce Speciální organizace, která měla na starost konečnou fázi. Zřízení subjektu, který spadá pod státní aparát, jehož účelem je naplnit dlouhodobý plán postupného odstranění určité etnický

---

¹³JANDÁK, Marek. Arménská genocida: příčiny, průběh a osobní svědectví událostí z let 1915-1922. Praha: EPOCH, 2018. Traumata války. ISBN 978-80-7557-103-8, strana 182

vymezené skupiny obyvatel tohoto státu je bez pochyby jedním ze znaků genocidy vedené moderním státem. Dále je třeba zmínit chladnokrevné plánování a důraz na efektivitu hromadného vraždění. Na rozdíl od dřívějších masakrů, které vždy probíhaly přímo ve vesnicích a městech, nyní se nežádoucí obyvatelstvo cíleně odzbrojovalo a shromažďovalo na odlehlých místech, kde nemělo nejmenší šanci se bránit, a vraždy zůstávaly utajeny.

Průběh arménské genocidy se obvykle dělí na dvě základní fáze:

1. *Vyvraždění arménské mužské populace a deportace zbylého obyvatelstva (duben – prosinec 1915)*
2. *Vznik tranzitních a koncentračních táborů a likvidace deportovaných (prosinec 1915 – prosinec 1916)¹⁴*

Dnem, který je každoročně připomínám, jako počátek arménské genocidy je 24. duben 1915. V noci na 25. dubna došlo k zadržení významných arménských elit v Konstantinopoli. Mezi více než 200 zatčenými byli lékaři, politici, učitelé i duchovní vůdci. Intelektuálové byli nejprve posláni do exilu a následně většina z nich popravena. Jejich počet během následujících týdnů vzrostl na více než 2000. Oficiálním důvodem perzekuce bylo osnování vzpoury ve městě Van¹⁵. Je třeba podotknout, že většina zadržených nebyla politicky aktivní a neměli se situací, která se v dubnu 1915 odehrála ve městě Van nic společného. Vanské povstání bylo reakcí města na přepadávání a masakry vedené Osmany proti Arménskému obyvatelstvu.

2.4. První fáze - deportace

Zákon o deportacích byl předložen kabinetu Talatem pašou 26. května 1915 a vláda jej přijala 30. května. Ačkoliv zákon neobsahuje výslovnou zmínku o arménské menšině a nese název „*Dočasný zákon o preventivních opatřeních, které má vojsko podniknout proti těm, kdo během válečných tažení odporují vládním akcím*“¹⁶, stává se administrativní pojistkou a legitimizuje činnosti Speciální organizace a četnictva. Deportováni byli téměř všichni Arméni

---

¹⁴ŘOUTIL, Michal, Petra KOŠŤÁLOVÁ a Petr NOVÁK. Katastrofa křesťanů: likvidace Arménů, Asyřanů a Řeků v Osmanské říši v letech 1914-1923. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2017. Pro Oriente (Pavel Mervart). ISBN 978-80-7465-254-7, strana 118

¹⁵GREGÁREK, Matěj a Jan KOSEK. Stát, právo a (ne)spravedlnost: dvě studie z právní filozofie. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. Prameny a nové proudy právní vědy. ISBN 978-80-87146-66-8, strana 22

¹⁶ŘOUTIL, Michal, Petra KOŠŤÁLOVÁ a Petr NOVÁK. Katastrofa křesťanů: likvidace Arménů, Asyřanů a Řeků v Osmanské říši v letech 1914-1923. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2017. Pro Oriente (Pavel Mervart). ISBN 978-80-7465-254-7, strana 344

žijící na území říše včetně žen i dětí. Jedinou možností, jak se stíhání vyhnout, bylo konvertování k islámu, ke kterému však jednotky nepřihlížely, pokud hrozilo, že na místě zůstane příliš mnoho Arménů a zachovají si tak svou identitu. Krádeže majetku deportovaných byly také později legalizovány, a to zákonem z 26. září 1915 o vyvlastnění a konfiskaci.

Jako první přicházejí na řadu muži. Ihned po prohře v Rusko – turecké válce vláda vydala rozkaz demobilizovat všechny arménské vojáky a umístit je z fronty do pracovních táborů. Muži zde pracují v trýznivých podmínkách a většina z nich je zavražděna již na jaře 1915, ostatní až o rok později v létě 1916. Od června 1915 již probíhají hromadné deportace arménskému obyvatelstvu pod záminkou jejich přesídlení do Mezopotámie a Sýrie, kde Arméni měli podle oficiálního programu vlády zakládat nové zemědělské kolonie. Logické uvažování nám však nedovoluje se k této teorii přiklonit. Deportovaní nebyli vybaveni žádnými zemědělskými nástroji, cílová oblast byla velmi vzdálená a nehostinná a konvoje smrti se téměř výhradně skládali ze starců, žen a dětí, jelikož muži byli hned ze začátku odděleni a zavražděni. Mnohdy až tisícičlenné skupiny Arménů vyrážely na pěší pouť odlehlými oblastmi bez potravy či vody a cestou umíraly vyčerpáním, na malárii nebo tyfus. Během putování byli lidé masakrováni, popravováni a znásilňováni. Dalo by se říci, že ženy a děti trpěly během deportací daleko více než muži, jelikož ti byli často zavražděni již během prvních dní odsunu. Všudypřítomné bylo sexuální násilí na ženách, které byly masově zneužívány vojenskými jednotkami a následně často prodány do nevěstinců nebo dále sloužily jako sexuální otrokyně.

Dalším způsobem, jak navenek legitimizovat hromadné přesuny, byla potřeba ochránit křesťanské obyvatelstvo před postupem válečné fronty. Ani tuto tezi není těžké vyvrátit, stačí popsat situaci ohledně deportace Arménů z provincie Charput. Tuto oblast, která ležela u řeky Eufrat ve velké vzdálenosti od válečné zóny, obývalo přes 120 000 Arménů. Charput velmi dobře poslouží jako ukázkový příklad masakrů a představí nám vzorec, podle kterého probíhaly deportace po celé Osmanské říši. Jako na většině míst, i tady se situace rapidně zhoršila po osmanském debaklu v Rusko – turecké válce. Během dubna a května 1915 byli pozatýkáni arménští představitelé protestantské církve a členové politických stran. Do konce června došlo k zadržení a likvidaci téměř všech Arménů mužského pohlaví a 26. června 1915 byla oficiálně vyhlášena deportace veškerého arménskému obyvatelstvu do Mezopotámie. Po tom, co první dva konvoje opustily město, bylo oficiálně vyhlášeno, že všichni Arméni, kteří nekonvertují k islámu, budou deportováni. Mladoturci postupovali systematicky a po velkých městech přišly na řadu i vesnice a odlehlé kouty provincie. Ze zprávy, kterou 18. září 1915 obdržel Talat paša vyplývá, že své domovy nedobrovolně opustilo na 51 000 arménských obyvatel. Charput je jen jednou z mnoha provincií, kde k etnické čistce dochází, po celé Osmanské říši likvidují

mladoturci Armény obdobným způsobem a na konci roku 1915 jsou statisíce Arménů vyhoštěni nebo surově zavražděni. Jen málo z deportovaných skutečně dorazilo do cílové oblasti rozkládající se od Damašku po pouštní oblast Dei rez-Zor. Likvidace křesťanského obyvatelstva má být završena následující rok.

2.5. Druhá fáze – konečné řešení

„Smyslem přesídlení jistých osob je ochrana blaha naší vlasti do budoucna. Ať budou žít kdekoli, nikdy se nevzdají svých buřičských myšlenek, a proto musíme zredukovat jejich počet, jak jen to bude možné.“ Talat paša, ministr vnitra

Rok 1916 nezačal pro Armény nijak příznivě. Stále ještě probíhají deportace ze všech regionů Osmanské říše, na jejich průběh dohlíží ministr vnitra Talat paša a jednotlivé úřady jsou povinny mu pravidelně zasílat informace o počtu deportovaných pod hrozbou trestu nebo suspence. Jak napovídá citát zmíněný výše a jak se můžeme dočíst v jedné ze zpráv ministra vnitra z roku 1916, cílem unionistů pravděpodobně nebylo vymazat celou menšinu, nýbrž eliminovat počet Arménů na 5 až 10% populace v jednotlivých provinciích. Ani tato kvóta však nevyvrací genocidní chování Osmanů, za genocidu lze považovat i částečné odstranění národa či jinak definované skupiny a to, že pachatel nechá nepoměrně malou část této skupiny na živu, ho nezbavuje viny za spáchaný zločin. Nelze přesně určit počet deportovaných, údaje v jednotlivých pramenech se různí, většina z nich však překračuje hranici jednoho miliónu. Michal Řoutil, spoluautor knihy Katastrofa křesťanů, uvádí, že jen od dubna 1915 do prosince 1915 došlo k odsunu 1 015 790 arménských občanů¹⁷. Stěhování tak velké části populace se neobešlo bez příprav a pečlivého plánování, dalším krokem proto logicky bylo zřízení tranzitních táborů napříč třemi hlavními deportačními trasami. Transitní tábory se často stávaly místem skonu zuboženého, vyčerpaného a nemocného obyvatelstva. Největší a nejdéle činný tranzitní tábor ležel u města Aleppo a postupně se přeměnil na tábor koncentrační. Nejznámějším koncentračním táborem, kterému se přezdívá Arménská Osvětim, byl Deirez-Zoir, kam bylo přemístěno přes 300 000 deportovaných a dle Tanera Akčama v době jeho osvobození britskými vojáky v roce 1919 zůstalo v táboře na živu pouze 980 Arménů.

---

¹⁷ŘOUTIL, Michal, Petra KOŠTÁLOVÁ a Petr NOVÁK. Katastrofa křesťanů: likvidace Arménů, Asyřanů a Řeků v Osmanské říši v letech 1914-1923. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2017. Pro Oriente (Pavel Mervart). ISBN 978-80-7465-254-7, strana 214

Různé prameny uvádějí různé informace ohledně celkového počtu obětí aghetu. V zásadě se však odborníci shodují na 1 až 1,5 milionu mrtvých. Tyto údaje můžeme získat z počtu Arménů žijících v Osmanské říši před genocidou a po ní. Je však důležité si uvědomit, že za oběti masakrů nelze považovat pouze ty, kteří je nepřežili, ovlivněno bylo bez pochyby veškeré arménské obyvatelstvo. Pokud uvažujeme komplexně, chování Osmanské říše za sebou nechává tisíce sirotků, lidí prodaných do otroctví či Arménů donucených vzdát se své identity a přijmout muslimské náboženství. Počet přeživších se odhaduje mezi 500 000 a 800 000 lidí. Na závěr této kapitoly je třeba zmínit, že etnická čistka, která během 1. světové války probíhala, se zdaleka netýkala pouze Arménů, mezi zasažené národy patřili i Asyřané a Řekové.

2.6. Poválečná situace

Světový konflikt neskončil podle očekávání Osmanské říše a jejích spojenců Německa a Rakouska – Uherska. Mladoturecký režim ukončuje svou vládu 13. října 1918 rezignací Talata paši a na jeho místo nastupuje polní maršál Ahmet Izzet paša, který se však v čele země udržel pouze necelý měsíc do 8. listopadu 1918. I přes své krátké působení stihne podepsat kapitulaci Turecka a zároveň nechává odejít ze země hlavní strůjce a koordinátory genocidy – Talata pašu, Envera pašu a další. Ahmet Izzet paša také nařídil zničit veškeré důkazy o činnosti Speciální organizace a přejmenoval ji na Úřad pro východní záležitosti. Osmanská říše mění svůj přístup k masakrům páchaným na křesťanském obyvatelstvu. Zatímco dříve panuje na celém území přísná cenzura, nyní turecká média hromadně odsuzují chování Mladoturků a vymezují se k jejich činům způsobem, který z nich obviňuje pouze úzkou skupinu unionistů a zbytek tureckého národa staví do pozice oběti. Turecko odsuzuje a žádá trest pro válečné zločince zejména proto, aby si vylepšilo pozici v poválečném mírovém vyjednávání. Pokud budou obvinění konkrétní pachatelé a Osmanská říše nebude považována za kolektivního viníka, bude mít lepší šanci pro obhájení svého území před vítěznými mocnostmi. Osmanský parlament proto chystá podklady pro obžaloby u mimořádně zřízených válečných tribunálů, které probíhaly zejména v Istanbulu. To, že Osmanská říše se spíše snažila zavděčit mezinárodnímu společenství než skutečně trestat pachatele, dokládá i jemné zacházení s obžalovanými a mírnost vynesených rozsudků. Tresty smrti se rozdělovaly především mezi nepřítomné a z celkových 18 rozsudků smrti jich bylo vyneseno 15 v nepřítomnosti¹⁸. Laxní rozhodovací praxi však můžeme také přičítat obtížnému obstarávání důkazů. Nejen, že většina archivů Speciální organizace byla

---

¹⁸JANDÁK, Marek. Arménská genocida: příčiny, průběh a osobní svědectví událostí z let 1915-1922. Praha: EPOCH, 2018. Traumata války. ISBN 978-80-7557-103-8, strana 241

zrušena, ale likvidační rozkazy byly předávány ústní nebo šifrovanou formou, takže bylo téměř nemožné je dohledat.

Ani v mezinárodním společenství však genocida zatím nevzbuzuje příliš velkou odezvu. Během mírových jednání po skončení 1. světové války byla v srpnu 1920 v Sèvres podepsána smlouva mezi státy dohody a Osmanskou říší, kterou Osmané přišli o většinu svého území. Smlouva měla mimo jiné zaručovat zřízení trestního tribunálu pro potrestání pachatelů, demilitarizaci Turecka a vznik samostatné Arménie. Situace se však zkomplikovala a k úplnému naplnění závazků smlouvy ze Sèvres nikdy nedošlo, v roce 1923 byla nahrazena výrazně okleštěnou verzí v podobě smlouvy z Lausanne. Tím, že došlo k podepsání nové smlouvy, mocnosti v podstatě nadřadily své strategické a geopolitické zájmy nad zájmy menšinových národů, které během konfliktu bojovaly v Osmanské říši o přežití. Turecko pod vedením Mustafa Kemal Atatürka, který se postavil vládě sultána, odmítlo závazky plynoucí ze smlouvy ze Sèvres naplnit a v roce 1922 se stává Tureckou republikou. Zároveň se objevuje nový významný mezinárodní hráč a nepřítel evropských států, Sovětský svaz. Pro Evropu se jeví žádoucí Tureckou republiku podpořit, aby pro ně fungovala jako nárazníkový stát před komunistickým Ruskem. Území, které mělo původně připadnout nezávislé Arménii, si rozdělili Turci a Sovětský svaz, Arménská republika tak vzniká v rámci SSSR. Lausannská smlouva výrazně eliminovala možnost potrestání pachatelů genocidy a potvrdila suverenitu nově vzniklé Turecké republiky. Arménská otázka i situace Kurdů a Asyřanů jsou odloženy a upadají v zapomnění.

2.6.1. Operace Nemesis

Na rozdíl od ostatních, Arméni na masakry, které na nich byly spáchány, nezapomínají. Vzhledem k neefektivní práci poválečných soudů v Istanbulu a absenci trestu v mezinárodním společenství, se již v roce 1919 začíná formovat tajná operace Arménské revoluční federace, složené především z Dašnaků, aby pomstila vraždy páchané na svém národě. Na seznamu mezi více než dvěma sty představiteli mladotureckého hnutí, na které má být postupně spáchán atentát, nalezneme všechny významné představitele bývalého osmanského režimu. Nejvýznamnějším se stala vražda Talata paši, která se odehrála dne 15. 3. 1921 v Berlíně. Soudní proces, který byl následně veden s jeho vrahem Soghomonem Tehlirianem se zapsal do historie bezprecedentním rozhodnutím, které dokazuje, že Evropa si byla vědoma hrůz, které byly během války na Arménech spáchány. Obžalovaný byl shledán nevinným, ačkoliv podle tehdejšího německého trestního zákoníku měl být odsouzen za zločin vraždy. K činu se přiznal, nicméně prohlásil, že se cítí nevinný. Po třech dnech procesu, kdy byl vyslýchán on i další svědci ve věci

masakrů páchaných na Arménech, učinila porota rozhodnutí, že vražda tyrana není zločinem. Tehlirian byl shledán nevinným a propuštěn.

„*Zabil jsem muže, ale nejsem vrah,*“ je odpovědí Tehliriana na otázku, zda se cítí vinen. Z jistého úhlu lze toto soudní rozhodnutí považovat za malé arménské vítězství. Rozhodně je však přímým odkazem na odvěký spor mezi právem a spravedlností.

3. Základní aspekty židovské genocidy

Holokaust, Židy označován jako Šoa, a působení Německa za druhé světové války je velmi rozsáhlé téma. Cílem této kapitoly není věnovat se celému historickému kontextu, nýbrž zmínit základní mezníky a pojmy, které slouží k objasnění hlavních aspektů a průběhu židovské genocidy, abychom je mohli aplikovat v dalších částech této práce.

3.1. Antisemitismus

„Židovstvo je cizím tělesem mezi civilizovanými národy a jeho chování bylo v posledních třiceti letech tak ničivé, že je nyní reakce oněch národů pochopitelná, nezbytná a ano, dokonce úplně přirozená; v budoucím životě se Židé nebudou mít co smát.“ Zápis z deníku Josepha Goebbelse¹⁹

Antisemitismus můžeme popsat jako předsudky, nepřátelství a předpojatost vůči osobám, které jsou označeny za židovské. Jedná se o druh xenofobie vůči Židům z etnického i náboženského hlediska, která může mít různé druhy podob. Antisemitismus nejprve fungoval hlavně na náboženských základech, byl většinou označován jako křesťanský antijudaismus a opíral se o rozpor mezi křesťanstvím či islámem a judaismem. Moderní doba ovšem přináší nový směr nazývaný rasový antisemitismus, který odmítá Židy nejen kvůli náboženství, ale i kvůli genetické výbavě a údajným rasovým vlastnostem. Tento přístup, který se rozvíjel od 19.století, můžeme považovat spolu s nacionalistickými tendencemi poválečného Německa za základ a jeden z hlavních motivů holokaustu.

Po první světové válce prochází Německo hlubokou sociální i ekonomickou krizí. Společenské problémy a nespokojenost obyvatel jsou typickými příčinami posílení nacionalistických proudů, touze po národnostně jednotném státu a upevnění německé identity. Nejefektivnější způsobem, jak opět spojit národ, je určit viníka. Ve víru nacionalismu je nejjednodušší ukázat na ty, kteří nezapadají a kteří se odlišují. Tím se začal ve Výmarské republice formovat názor, že Židé svou nečistou rasou zlikvidují německý národ a že nesmí dojít ke smíchání krve „árijské“ s krví židovskou. Hitler byl od začátku motorem nacionálně – socialistického proudu. Ve svých projevech hovořil o tom, že všichni Židé bez rozdílu pohlaví nebo věku by měli být zabiti, protože jsou zkázou pro německý národ a jsou geneticky

---

¹⁹HAPEREN, Maria van, Wichert ten HAVE, Ben KIERNAN, Martin MENNECKE, UğurÜmit ÜNGÖR, Ton ZWAAN a Aleš ZIEGLER, ŠMOK, Martin a Monika HORSÁKOVÁ, ed. Holokaust a jiné genocidy. Přeložil Petruška ŠUSTROVÁ. Polanka nad Odrou: Občanské sdružení PANT, 2015. Moderní dějiny (Občanské sdružení Pant). ISBN 978-80-905942-7-2, strana 25

poznámenání již od narození. Ačkoliv Hitler byl bez pochyby zapáleným antisemitou, je třeba poukázat i na promyšlenost jeho propagandy, která pak měla fatální genocidní následky. Hlásáním jednoduché ideologie slibující sílu německému národu si zaručil přístup k moci a možnost stát se diktátorem.

3.2. Průběh a řešení židovské otázky

Od roku 1933, kdy se v Německu dostala k moci nacistická strana, začalo pronásledování a přijímání prvních protizidovských zákonů. Hlavním důvodem byla ochrana árijské krve. Prvním protizidovským opatřením, které zahájilo vylučování Židů z občanského života, bylo vyloučení Židů z veřejných funkcí ze 7. dubna 1933. Persekuce měly za následek hromadnou emigraci židovského obyvatelstva během následujících let. Důležitým mezníkem je rok 1935 a přijetí norimberských zákonů. První říšský zákon stanovil, že politická práva náleží pouze občanům německé krve a druhý zakázal manželství a pohlavní styk s osobami židovského původu. Norimberské zákony daly právní základ diskriminaci a legalizovaly potlačení občanských práv židovského obyvatelstva. Další významným momentem je Křišťálová noc, v noci z 9. na 10. listopadu 1938 došlo k devastování a rozkrádání židovského majetku jakož i k napadání židovského obyvatelstva a vraždám. Jeho bezprostřední příčinou byl atentát spáchaný Židem na sekretáře německého velvyslanectví ve Francii.

„Kdyby se mezinárodním židovským financím v Evropě i mimo ni podařilo ještě jednou vehnat národy do světové války, pak by jejím výsledkem nebyla bolševizace světa, tedy vítězství judaismu, nýbrž naopak vyhlazení židovské rasy v Evropě.“ Adolf Hitler, leden 1939²⁰

Pár měsíců před zahájením 2. světové války propojuje Adolf Hitler ve své řeči před říšským sněmem válečný konflikt s genocidou. Jeho proroctví se naplňuje a Německo vede válku, která je od počátku rasistická a má za snahu vymýtit nejen Židy a jiná etnika, která nespádají do představ německé ideální rasy, ale i zdravotně postižené a jinak handicapované skupiny obyvatelstva. Na podzim 1939 Němci dobyli Polsko, kromě vyvražďování polských elit a tisíců židovských obyvatel mají Němci v plánu deportovat všechny Židy do rezervací na východ okupovaného Polska. Tato operace však nebyla úplně úspěšnou a nebyla provedena až do konce, proto německé úřady začaly zřizovat ghetta, jako místa, kam budou Židé přechodně přemístěni před deportací. První ghetto bylo zřízeno v roce 1940 v polské Lodži. Cílem ghet

²⁰TERNON, Yves. Genocidy 20. století: zločinný stát. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-45-1, strana 121

bylo Židy izolovat, získat je k nucené práci a zároveň je shromáždit na jednom místě pro konečné řešení, které se pomalu začínalo formovat. Prvním plánem byla deportace židovského obyvatelstva na Madagaskar, tento nápad měl Hitlerovu podporu a díky okupaci Francie byl uskutečnitelný. Nicméně jelikož moře bylo kontrolováno anglickým námořnictvem, muselo od něj být upuštěno. Další možností mohla být hromadná deportace za hranice dobytého území Sovětského Svazu, nicméně i tato možnost se jevila, jako nereálná, jelikož s přibývajícými vojenskými úspěchy by narůstal i počet Židů, které je třeba přesunout. Během vpádu německých vojsk na sovětské území byli ruští Židé systematicky vyvražďováni, mluvíme o totální likvidační válce. Nicméně jednotky nepostupují tak rychle, jak bylo plánováno, a na podzim 1941 se německý postup díky odporu Rudé armády zastavil, bylo proto jasné, že židovská otázka bude muset být řešena jinak než deportací na východ.

Od roku 1939 probíhá v Německu speciální program *Action T4 – program eutanazie*. Jedná se o experimenty se zabíjením plynem, kam jsou nejprve posíláni invalidé a duševně nemocní lidé. Díky *Action T4* získávají nacisté dostatek zkušeností s hromadným vražděním, které uplatní v následujících letech. Odpovědnost za konečné řešení je přidělena Heinrichu Himmlerovi, jeho koordinace pak Reinhardu Heydrichovi. SS, *Shutzstaffel*, byla organizací, která řídila bezpečnostní aparát říše i plány vyhlazovací politiky. Likvidace byla logisticky dobře připravena a rozdělena na tři hlavní způsoby – převoz po železnici, koncentrační tábory a smrt plynem. Nejvíce lidí bylo posláno do plynových komor mezi listopadem a červencem 1942. V té době existuje na území Polska několik vyhlazovacích táborů, mezi nejznámější patří Treblinka, Belzec a Osvětim. Osvětim, která se stala symbolem holokaustu, byla specifická selekcí. Po příjezdu transportu byla část deportovaných poslána do sousední Březinky, kde byly vybudovány plynové komory, a práce schopní zůstali v Osvětimi, kde sloužili buď k lékařským experimentům, nebo k nucené práci. Osvětim je svou chladnokrevnou propracovaností příkladem toho, jak odosobněným způsobem nacisté o Židech uvažovali a také přibližuje snahu o jejich ekonomicky výhodnou likvidaci. Přišlo zde o život asi 1,3 milionu lidí.

„Osvětim vymysleli lidé a jiní lidé zde našli smrt. Jedni ani druhí se nikdy neviděli, ani spolu nikdy nemluvili.“ Yves Ternon, Genocidy XX. století

Genocida se z Polska rozšířila i do okolních států západní a střední Evropy, Židé z těchto oblastí byli vlaky deportováni do Osvětimi a zde usmrceni. Nebylo pochyb, že cílem je zničení Židů jako rasy. Během holokaustu bylo vyhlazeno celkem 5,7 milionu Židů. Židovská genocida byla specifická svou decentralizací a zároveň zapojením všech složek byrokracie do

procesu, který působí, jako kdyby se jednalo o řešení běžného průmyslového problému, a nikoliv konečné otázky židovské populace.

3.3. Poválečná situace

Ve chvíli, kdy se porážka Třetí říše ve 2. světové válce stala nevyhnutelnou, bylo rozhodnuto, že stopy po nacistických zločinech musí být zahlazeny. Docházelo k pálení mrtvých těl a likvidaci vyhlazovacích táborů. Ti, kteří v táborech přežili, byli vyhnáni na mnohakilometrové pochody smrti na západ, jejichž cílem bylo sice osvobození, nicméně díky podmínkám během přesunu bez jídla a odpočinku, mnoho vězňů přišlo o život. Od 22. listopadu 1945 probíhal v Německu Norimberský proces, během devíti měsíců probíhala řízení s 24 muži, kteří byli považováni za hlavní aktéry válečných zločinů. Polovina z nich byla odsouzena k smrti. Ačkoliv Německo bylo po válce demilitarizováno a ocitlo se pod přímým vlivem vítězných mocností, osvobozením koncentračních táborů a potrestáním viníků trauma genocidy nevytizelo.

4. Moderní stát a genocida

Tato kapitola je složena ze dvou částí. První dvě podkapitoly se zabývají moderním státem a moderní genocidou. Vzhledem k tomu, že se jedná o dvě velmi široká témata, kterými se zabývalo mnoho autorů a vědeckých kapacit, cílem této části práce není představit komplexní studii, nýbrž zmínit základní aspekty a charakteristiky, které jsou shledány jako důležité pro následné porovnání genocidy Arménů a holokaustu.

4.1. Charakteristika moderního státu

Jedna z nejnáměšších definic státu pochází od německého sociologa Maxe Webera, který přichází s teorií panství popisující mocenské uspořádání společnosti. Ten, kdo má moc, může přimět ostatní, aby konali proti své vůli. Moc funguje na závaznosti vůči autoritě a Weber rozděluje tři základní typy panství:

- 1. panství charismatické, spočívající na osobní autoritě pána, která se zakládá na víře v jeho neobyčejné schopnosti náboženského či světského charakteru*
- 2. panství tradiční, odvozující osobní autoritu pána a jeho rodu z posvátné neporušitelnosti zděděných poměrů*
- 3. panství legální, spočívající na víře v závaznost přijatých právních pravidel, které má neosobní povahu²¹*

Moderní stát pracuje s panstvím legálním, svou legitimitu odvozuje od suverenity lidu. Na rozdíl od předmoderního státu, který nemá tak rozšířený aparát a je postaven zejména na náboženství, dochází v moderní společnosti k emancipaci práva, rozvoji byrokracie a státní správy. Tmelem společnosti už není úplná národnost a etnická jednota či náboženství, ale důvěra, kterou občané propůjčují státním institucím.

---

²¹Panství – Sociologická encyklopedie. [online]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Panstv%C3%AD>

4.2. Moderní genocida

„Nezákladnějším cílem genocidy je nepřítel „připravit o hlavu“. Předpokládá se, že jakmile bude označená skupina zbavena vedení a středisek autority, ztratí soudržnost, schopnost uchovat si vlastní identitu, a s nimi i obranný potenciál.“²²

V průřezu celé naší historie nalezneme masakry a hromadné vyvražďování lidí, které typově připomínají genocidu. Stejně tak, jako se vyvíjela společnost a státy, je však třeba dívat se i na vývoj tohoto fenoménu. Dalo by se říci, že dříve byly tyto akce poháněny zejména motivací po ekonomickém růstu, zisku území či likvidací nepřítelů. S příchodem moderního státu se ale výrazně mění rétorika celé společnosti, role státu je posílena a s ní se pojí i změna použitých prostředků. Na genocidu spáchanou moderním státem je třeba nahlížet komplexně jako na soubor nejen mocenských, ale i sociologických jevů. Zygmunt Bauman přirovnává roli, kterou hraje stát při páchání genocidy, k zahradníkovi:

„Moderní genocida je tak jako moderní kultura obecně úkolem zahradníka. Je to pouze jedna z mnoha povinností, jež musí lidé, kteří přistupují ke společnosti jako k zahradě, plnit. Definuje-li se v plánu zahrady plevel, pak je plevel všude tam, kde se rozkládá zahrada. A plevel je třeba zlikvidovat. Pletí je tvořivá, nikoliv destruktivní činnost. Kvalitativně se neliší od jiných činností, které se podílejí na tvorbě a udržování dokonalé zahrady. Všechny vize společnosti, jakožto zahrady definují část společenského prostředí jako lidský plevel. Ten je tak jako každý jiný plevel třeba oddělit, potlačit, odstranit, zabránit mu v šíření a držet za hranicemi společnosti. Ukáže-li se, že všechny tyto prostředky jsou nedostatečné, je nutno ho zabít.“²³

Baumanova metafora jasně ukazuje důležitost vlivu moderního státu na formování společnosti. Zahradník odstraní veškeré nežádoucí rostliny a zbaví se tak plevelu. Stejně tak stát prostřednictvím svého byrokratického aparátu zlikviduje nežádoucí aspekty společnosti. Ne proto, aby někomu ublížil, nýbrž proto aby vytvořil dokonalou zahradu bez kazu. Lidé jsou zabíjeni, protože nezapadají do vize moderního státu a účel je v tuto chvíli důležitější než prostředky, jakým je ho dosaženo. V této teorii lze nalézt zásadní rozdíl v pojetí moderní genocidy a genocidy tradičního typu. Většina genocid před 20. stoletím působila spíše vně státu

---

²²BAUMAN, Zygmunt. Modernita a holocaust. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-23-7, strana 175

²³BAUMAN, Zygmunt. Modernita a holocaust. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-23-7, strana 143

jako prostředek obsazení a kolonizace území a ve vlastních řadách se jednalo zejména o postihy z náboženských důvodů, šlo tedy o ochranu víry, a nikoliv o potřebu zdokonalování společnosti tak, jak vyplývá z Baumanovy definice.

Pokud bychom se měli zaměřit na faktory spojující genocidní masakry 20. století a prvky, které bychom mohli obecně označit za charakteristické pro genocidu, je třeba začít úmyslem. Typickým znakem tradičních masakrů je transparentnost, vyvražďování se nedělo pod pokličkou, bylo očividné, kdo koho likviduje a proč. Naopak moderní genocida je systematická, plánovaná a úmysl může do poslední chvíle zůstat skrytý. Modernita se opírá o touhu vytvořit kontrolovanou dokonalou společnost, ideologie nahrazují náboženství a díky technickému pokroku je jednodušší manipulovat s větší masou lidí. Důležitou roli hraje také dělba práce a hierarchické uspořádání společnosti. Moderní stát má rozvinutý byrokratický aparát a centralizovanou moc. I proto o něm můžeme mluvit jako o hlavním pachateli genocid s komplexně propracovaným plánem. Raphael Lemkin popisuje, že k dosažení výsledku moderní genocidy využívá stát osm typů opatření: politická, sociální, kulturní, ekonomická, biologická, fyzická, náboženská a morální.²⁴ Byrokracie efektivně odděluje morálku od plnění zadaných úkolů. Tím že jednotlivec plní pouze jemu zadaný konkrétní úkol, je vytvořen odstup od výsledku a jednotlivé články jsou separovány z odpovědnosti za konečné důsledky.

Za genocidu odpovídá stát a její obětí je vždy určitá skupina lidí. Moderní stát se vyznačuje rasovou, etnickou i náboženskou rozmanitostí. Pokud stát usoudí, že některá s těchto skupin není schopna se přizpůsobit nebo určité skupiny zahájí boj o moc, genocidní riziko se zvýší. Genocida je dlouhodobým procesem, kdy postupně dochází ke ztrátě občanských práv a narušení identity obětí. Stát musí vytvořit prostředí, ve kterém je obhajitelné a omluvitelné zabíjení lidí z důvodu příslušnosti k určité skupině a zároveň je možné jejich příslušnost k této skupině rozeznat. Ve chvíli, kdy je u jednotlivců rozeznána příslušnost k nežádoucí skupině, jsou opět anonymizováni, dochází k jejich odlidštění, které je pro jejich hromadné vyhlazení ostatními státními příslušníky nezbytné.

„Zdařilý pokus dominantní skupiny, vybavené formální autoritou a mající přístup k souboru mocenských prostředků, zredukovat donucením či vražedným násilím početní stav minoritní skupiny, jejíž konečná likvidace je považována za žádoucí a užitečnou a jejíž zranitelnost představuje hlavní faktor přispívající k rozhodnutí o genocidě.“²⁵

---

²⁴TERNON, Yves. Genocidy 20. století: zločinný stát. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-45-1, strana 12

²⁵TERNON, Yves. Genocidy 20. století: zločinný stát. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-45-1, strana 61

Definice genocidy podle Vahakna Dadriana, která je citována výše, shrnuje základní aspekty genocidy spáchané moderním státem. Genocida je vraždou celé skupiny, oběti ztrácí svou jedinečnost a jejich jediným proviněním je příslušnost k této skupině.

4.3. Aghet v. Šoa

Genocidu Arménů a genocidu Židů nelze porovnávat bez určitého nadhledu. Desetiletí, která obě události dělí, mají rozhodující vliv na způsob provedení a technologickou vyspělost použitých prostředků. I díky tomu je holokaust jedinečný. Nicméně přesto existují paralely, které obě genocidy spojují. Na základě jejich spojení je pak možné definovat genocidu jako takovou a zařadit jí do souvislosti s moderním státem. Porovnáváním obou genocid není snížena důležitost ani jedné z nich, slouží spíše k uvědomění si podobností a odlišností tak, abychom byli schopni genocidu kvalifikovat a případně použít nabyté poznatky k prevenci.

Arméni i Židé se od nepaměti považovali za vyvolené národy. Arméni tak činili zejména díky svému náboženství, jako křesťané obklopeni muslimským mořem potřebovali víru k tomu, aby udržela národ pohromadě. I Židé se odkazují na to, že jsou bohem vyvolený národ, který je předurčen k utrpení. Osmanská říše i Německo v době rozmachu nacionalistických ideologií procházely krizí a snažili se o upevnění své národní identity a vytvoření dokonalé společnosti. K tomu sloužila ideologie propagovaná jednou politickou stranou, která postupně získávala na síle. V obou případech byla do vyhlazovacích plánů zahrnuta i další etnika a zajímavé je i načasování, obě mocnosti prováděly persekuce během světových válek, takže jejich činy dlouho zůstávaly bez povšimnutí. Nejvýraznější podobnosti nacházíme ve fázích genocidy a ve způsobu jejího provedení.

a) Diskriminace a sociální vyloučení

Nepohodlná menšina je veřejně označena a postupně jsou přijímána nařízení a zákony k jejímu sociálnímu vyloučení a separaci od zbytku obyvatel. Zajímavá je zmínit i Křišťálovou noc a zadržením arménských elit z 25. dubna 1915. Ačkoliv Křišťálová noc nebyla německou veřejností dobře přijata a u většiny Němců vzbudila spíše odpor, obě události symbolicky působí jako zahájení genocidních praktik a eskalace diskriminačních nálad ve společnosti.

b) Speciální organizace a SS

Byrokracie a řízení genocidních praktik je rozhodně pojátkem, které nelze popřít. Speciální organizace i oddíly SS mají za úkol dohled nad konečným řešením a dostávají od vedoucí

politické strany likvidační rozkazy. Jsou vykonavateli genocidy. Důležitá je síla obou států, které se dokázaly zmobilizovat a zapojit veškeré své byrokratické složky k tomu, aby proces fungoval.

c) Deportace a vyhlazení

Způsoby řešení konečné otázky se samozřejmě různí, je třeba zmínit, že cílem mladoturků bylo zničit menšinu žijící na území Osmanské říše, kdežto nacisté uvažovali globálně a snažili se o kompletní vyhlazení židovské rasy. Pragmaticky uvažující Osmané také do poslední chvíle maskovali účel deportací a tvrdili, že se jedná o přesídlení z důvodu bezpečnosti či zakládání zemědělských kolonií, nezabíjeli všechny a v jejich plánu existovaly výjimky. Děti poslané na převýchovu do muslimských rodin, někteří úředníci či obyvatelstvo, které konvertovalo k islámu, ti všichni měli šanci přežít a vyhnout se svému osudu. Němci se k likvidaci stavěli otevřeněji. Zde je třeba zmínit jeden z nejvýznamnějších rozdílů mezi počínáním Turků a Němců. Arméni byli pro Turky hrozbou, ačkoliv je možné spekulovat do jaké výše, která byla reálná. Židovská genocida však byla totální válkou vůči etniku, které mělo být zničeno v celém světě, potřeba zachování čisté rasy dala Němcům vůli nepřipouštět žádné výjimky. I proto je holokaust jedinečný a pravděpodobně neopakovatelný, je to absolutní válka hnaná rasovou a biologickou nenávisť.

Nejviditelnějším rozdílem je však bez pochyby způsob, jakým se obě mocnosti se svou minulostí vyrovnávají. Zatímco Německo přijalo své zločiny a bere je jako výstražnou a důležitou součást své historie, Turecko mlží a během minulého století vystřídalo několik stanovisek a postojů, které si často vzájemně odporují. I díky tomu je *aghet* stále aktuálním tématem v mezinárodním dění, ačkoliv od něj uplynulo již více než sto let.

5. Turecký přístup

Arménská genocida byla v roce 1985 označena v deníku *The New York Times* jako arménský holokaust. Po více než sto letech od *aghetu* však stále panuje rozpor a Turecko genocidní praktiky prováděné za 1. světové války popírá. Tím, že se Turecko prohlásilo za přímého nástupce Osmanské říše, se ovšem jejich páchání stalo součástí moderních tureckých dějin a jeho popření hraje nemalou roli v mezinárodních vztazích nejen mezi Tureckem a Arménií, ale zahrnuje i další státy. Německo, které fatálně prohrálo 2. světovou válku, zvolilo netypický přístup, a ačkoliv popírání lze obecně považovat za poslední fázi jakékoliv genocidy, převzalo za své činy odpovědnost. Německo prošlo hlubokou denacifikací spjatou s pocity hlubokého studu a lítosti nad zločiny Třetí říše.²⁶ Od roku 1984 platí v Německu zákon, který kriminalizuje popírání holokaustu.

5.1. Popírání

„Nic se jim nestalo, a přesto si to plně zasloužili.“ Yves Ternon

Při rozboru je třeba se nejprve zaměřit na samotné slovo *popírání*. Pojem popírání lze vykládat v několika možných významech. Dle právní interpretace, pokud popíráme, odmítáme pravdivost určité teze bez ohledu na to, zda má pravdivý základ. Pokud použijeme interpretaci psychologickou, význam slova popírání je spíše obranný a popření slouží jako potlačení nepříjemné reality, která se skutečně stala. V případě Turecka existují nepochybné důkazy (které byly předneseny už během poválečných soudů v Konstantinopoli) o tom, že k masakrům došlo, nicméně nelze se bezvýhradně přiklonit k arménskému výkladu událostí, který jednoznačně staví Armény do role oběti a bez výjimky nutí Turky převzít odpovědnost. Je bez pochyb, že arménské kolektivní vědomí je dlouhodobě poznamenáno odmítavým postojem Turecka, trauma z nepřiznané genocidy stále žije a předává se z generace na generaci, i proto je třeba nahlížet na výklad některých arménských historiků s kritickým uvažováním.

Tato práce již výše zmiňuje poválečnou smlouvu ze Sèvres, která nikdy nebyla naplněna a následnou Lausanskou smlouvu, která odsouvá potrestání viníků genocidy na druhou kolej při pohledu na jiné zájmy mezinárodní společnosti. Právě v Lausanne se poprvé setkáváme s popřením arménské genocidy, turecký zástupce vysvětluje arménskou otázku tak, že

---

²⁶GREGÁREK, Matěj a Jan KOSEK. Stát, právo a (ne)spravedlnost: dvě studie z právní filozofie. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. Prameny a nové proudy právní vědy. ISBN 978-80-87146-66-8, strana 39

„odpovědnost za veškeré pohromy, které postihly arménský živel v Osmanské říši, padá na tento živel.“²⁷ a Turecko učinilo pouze opatření, která považovalo za nutné. Později dokonce následovalo vyjádření tureckých historiků, že masakry pomohly vytvořit nový a silnější turecký národ. Pokud sledujeme dějinnou linku událostí, nacházíme se nyní v nově vzniklé Turecké republice vedené Mustafou Kemalem. Turecko pod jeho vládou je hrdé, nezávislé, nehodlá již nikdy přijít o svou pozici a území a snaží se rychle vyrovnat moderním mocnostem. Podle V. Dadriana Mustafa Kemal sice sám označuje arménské masakry za „hanebný čin“²⁸, nicméně z pohledu politického je pro něj nepřipustné, aby za ně Turecko platilo. Jeho cílem je vytvořit silný stát opírající se o slavnou minulost a případné odsouzení či placení represálií do jeho politiky nezapadá, proto se rozhodl, že arménskou genocidu je třeba zapomenout, a i turečtí diplomaté kontrolují, aby se o genocidě nikde otevřeně nemluvilo. Díky další světové krizi je jejich snaha úspěšná a genocida Arménů znovu vejde do mezinárodního povědomí až po 2. světové válce. Turecko se po roce 1945 připojuje k OSN a podepisuje Úmluvu o genocidě. V souvislosti s tímto počinem a s 50. výročím masakrů se zvedla nová vlna zájmu o události z počátku 20. století a turecká vláda musela upravit své stanovisko popírání. Ve spolupráci historickými špičkami rozšiřuje názor, že Arménie je pouze geografickým pojmem a Arméni jako národ neexistují, neexistuje proto ani oběť genocidy (na tomto místě je třeba zmínit, že genocida byla spáchána na západních Arménech, tedy Arméni, kteří žili na území dnešní Arménské republiky, přežili). Vznikají rozsáhlé publikace v Turecku i v zahraničí, které mají za úkol genocidu dehonestovat a podpořit turecký pohled. Turecká vláda dokonce umožňuje přístup zahraničním historikům do archivů, které až do té doby byly uzavřeny.

Yves Ternon mluví o třech základních argumentech tureckého popírání:

- 1) *Převrácená odpovědnost: Arméni spáchali genocidu na Turcích a zradili jejich důvěru svou spoluprací s Ruskem*
- 2) *Absence genocidního úmyslu: Došlo k deportacím a masakrům, nebyly však součástí dlouhodobého plánu*
- 3) *Rozpor v údajích: Dle turecké vlády žilo v Osmanské říši 1,29 miliónu Arménů a během masakrů přišlo o život 200 až 800 000 lidí. Arménská verze pracuje s celkovým počtem 2,1 miliónů obyvatel a 1,5 miliónu obětí²⁹*

---

²⁷TERNON, Yves. Genocidy 20. století: zločinný stát. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-45-1, strana 161

²⁸GREGÁREK, Matěj a Jan KOSEK. Stát, právo a (ne)spravedlnost: dvě studie z právní filozofie. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. Prameny a nové proudy právní vědy. ISBN 978-80-87146-66-8, strana 42

²⁹TERNON, Yves. Genocidy 20. století: zločinný stát. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-45-1, strana. 162

Velmi kontroverzní je také názor, že Arméni svou touhou po uznání genocidy zpochybňují a zlehčují holokaust. Turecku se díky tomuto argumentu povedlo vytvořit konflikt, při kterém Židé nechtějí být připraveni o jedinečnost násilí, které na nich bylo páčáno, a Arméni si připadají méněcenní, protože jejich utrpení je zlehčováno. Všechna zmíněná stanoviska budí rozpory, některá si dokonce vzájemně odporují. Pravdou ovšem zůstává, že téma masakrů je v turecké společnosti stále tabu. Popírání arménské genocidy je součástí turecké politiky již více než sto let, omezuje svobodu slova, a dokonce jsou na jeho základě měněny osnovy výuky národních dějin. Stát nespokojený se svou minulostí se rozhodl předstírat, že ona minulost neexistuje. Na otázku, proč Turecko po více než století stále odmítá přijmout svou historii, odpovídá V. Dadrian čtyřmi hlavními důvody. Turecká společnost nechce vidět své předky jako zločince, s tím souvisí i neochota platit případné kompenzace za spáchané masakry. Kolektivní vědomí Turků je ovlivněno dlouhou dobou, kdy jim byly podsouvány zmanipulované postoje a dezinformace, je proto těžké akceptovat jinou podobu dějin a z ničeho nic změnit interpretaci nejen vůči tureckým občanům, ale i vůči celému světu.

Na mezinárodní úrovni se arménská genocida začíná řešit od roku 1973, kdy se dostává i do obsahu jednání OSN. V předběžné zprávě subkomise pro zjištění stavu prevence a stíhání zločinu genocidy bylo v §30 uvedeno, že arménské masakry jsou na základě dokumentace považovány za první genocidu 20. století. Turecko si však v Komisi pro lidská práva prosadilo, aby byl tento paragraf ve finální závěrečné zprávě smazán. K oficiálnímu uznání genocidy dochází o třináct let později a další rok, 18. června 1987, ji dokonce uznává i Evropský parlament, který považuje její neuznání jako překážku vstupu Turecka do Evropských společenství. Genocidu postupně uznávají i některé další státy i pohled turecké veřejnosti se pomalu mění. Dokazuje to například rok 2004, kdy v Turecku vyšel nový trestní zákoník, který obsahoval ustanovení, které označuje uznání arménské genocidy jako trestný čin. Zvedla se vlna odporu a peticí bylo dokonce požadováno, aby se Turecko Arménům omluvilo.

Díky znovuobjevenému zájmu mezinárodního společenství o arménskou otázku v 70. a 80. letech minulého století vzniká v této době mnoho tureckých publikací, které genocidu popírají. Lze spekulovat, že většina z nich není tvořena z náhlého zájmu o historické dění, jako spíše z důvodů pragmatických a na základě oficiálních žádostí turecké vlády. Způsob turecké interpretace dějin si můžeme ukázat na příkladu Kamurana Gürüna, tureckého diplomata, který žil v letech 1924 až 2004 a který je autorem díla *Arménská složka: Mýtus o nevinosti odhalen* z roku 1983. Gürünova kniha, jejímž účelem je zpochybnění arménské genocidy, se věnuje deportacím na méně než třetinu svého celkového obsahu. Ve zbytku sbírky autor zpochybňuje

práce jiných historiků, popírá svědectví a věnuje se zejména ostatním kapitolám tureckých dějin jakož i křivdám, které byly Turkům Armény způsobeny.

5.2. Současné Turecko – arménské vztahy

Ačkoliv v posledních letech přibývá pokusů o zlepšení Turecko – arménských vztahů, situace se lepší jen velmi pomalu, jedním z hlavních důvodů stále zůstává arménská genocida. Od roku 1991, kdy Turecko uznalo existenci nezávislé Arménské republiky, probíhají snahy o vytvoření diplomatických vztahů mezi těmito dvěma sousedními státy. V roce 2008 z iniciativy arménského prezidenta zahájily země vyjednávání o nové etapě bilaterálních vztahů, které vyústilo v podpis dvou protokolů o vzájemných vztazích v roce 2009 ve Švýcarsku. Podle informací poskytovaných arménským ministerstvem zahraničních věcí však Turecko nenaplnilo závazky plynoucí z kontraktů a odmítlo je dodržovat. Reakcí bylo odstoupení Arménie od těchto smluv. Od března 2018 znovu probíhají snahy o zlepšení a rozvoj vzájemných vztahů obou zemí.

6. Přístup mezinárodního společenství ke genocidě Arménů

Tato práce již výše zmiňuje globální důležitost arménské otázky. Genocida se postupně stala nejen předmětem historického výzkumu, ale i identifikačním znakem mezinárodní politiky jednotlivých států a určovatelem diplomatických vztahů. Ač by se mohlo zdát, že Arménská genocida je určující pouze pro bilaterální vztahy mezi Tureckem a Arménií, není tomu tak. Roli sehrává zajisté i velká arménská diaspora rozšířená po celém světě, která tlačí na vnitřní politiku svých států, které jsou nuceny zaujmout stanovisko. Země, které oficiálně uznají arménskou genocidu, jsou potom vystaveny zhoršeným a komplikovaným vztahům s Tureckem, které stále genocidu popírá. Otázkou zůstává, do jaké míry je vhodné, aby vztahy mezi státy byly určované více než sto let starými masakry. Političtí představitelé by neměli být ti, kdo klasifikují historické události a to, že podřizují svá stanoviska strategickým zájmům bez ohledu na historické prameny, může být na hranici etiky.

Dle výzkumu Arménského Národního Institutu, který sídlí ve Washingtonu, uznalo masakry na Arménech ze začátku 20. století za genocidu 29 států³⁰. Ačkoliv pro některé státy je uznání způsobem očištění od své vlastní minulosti či odraz jejich politického diskurzu, v ideálním případě by uznání genocidy mělo působit jako neutrální prohlášení, které je projevem respektu k obětem a jasným signálem prevence případných budoucích pokusů o podobné činy.

6.1. Evropská společenství

Základním stavebním kamenem evropského přístupu je usnesení přijaté Evropským parlamentem 18. června 1987, kterým parlament oficiálně uznal, že události z let 1915 až 1918 jsou genocidou ve smyslu Úmluvy OSN o zabránění a trestání zločinu genocidia z roku 1948³¹. V patnácti bodech představil Evropský parlament jednotný názor celého společenství. Již v prvním bodě zmiňuje, že uznání genocidy ze strany Turecka je nezbytným pro prohloubení jeho vztahů s Evropou. Není možné, aby se země považovala za demokratickou, pokud plně neakceptuje svou minulost. Zároveň však v bodě druhém dodává, že současné Turecko nemůže být politicky ani materiálně trestáno za tragédii, která byla způsobena jeho předchůdcem, Osmanskou říší. V dalších částech vyzývá parlament Turecko, aby uznalo genocidu Arménů a aby respektovalo arménskou menšinu. Turecku, které již dříve toho roku podalo žádost o vstup

---

³⁰ Dostupné z: https://www.armenian-genocide.org/recognition_countries.html

³¹ Usnesení Evropského parlamentu ze dne 15. dubna 2015 o stém výročí genocidy Arménů (2015/2590(RSP)); Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0094_CS.html#def_1_1

do Evropské Unie, tato skutečnost značně zkomplikovala celý přijímací proces a stala se závažnou překážkou v jeho pokusech stát se členem. Uznání genocidy sice není jedním z kodaňských kritérií, o jeho důležitosti však nasvědčuje chování jednotlivých členských států i orgánů Evropské Unie. Většina členů, například Francie, Německo či Polsko, uznávají genocidu na národní úrovni, a proto lze předpokládat, že turecké odmítání se výrazně odrazí na jejich potenciální podpoře při jeho vstupu do Evropské Unie. Evropský parlament se v roce 2006 ve zprávě, která shrnuje pokrok Turecka, při přípravách na vstup do EU, vyjádřil, že ačkoliv uznání genocidy na Arménech není formálně jedním z kodaňských kritérií, je pro Turecko na cestě k přistoupení nezbytné uznat vlastní minulost a vyrovnat se s ní³².

Dalším významným dokumentem, který vydal Evropský parlament je Usnesení Evropského parlamentu ze dne 15. dubna 2015 o stém výročí genocidy Arménů. Parlament reaguje na snahu Arménie a Turecka normalizovat diplomatické vztahy a připomíná, že jednou z nosných myšlenek Evropského společenství je idea sjednocení. Vybízí Turecko, aby pokračovalo v pokusech o vyrovnání se s minulostí, a spolu s ním vyzývá i Arménii, aby společně zlepšily vzájemné vztahy, otevřely hranice a pomocí vzájemné spolupráce došly k usmíření.

6.2. Perincek v. Švýcarsko

Postoj jednotlivých států a celého společenství krystalizuje a získává obrysy při posuzování konkrétních případů. Jedním z nich je i spor mezi Švýcarskem a tureckým právníkem Dogu Perincekem, kterým se zabýval Evropský soud pro lidská práva. Švýcarsko stejně jako celá řada jiných evropských států přijalo v roce 1992 zákon, který kriminalizuje popírání či bagatelizování genocidy a rasovou diskriminaci. Důvodová zpráva k této novele švýcarského trestního zákoníku sice výslovně nezmiňuje genocidu na Arménech, neobsahuje však ani jiný demonstrativní či taxativní výčet genocid, kterých má ustanovení týkat. Švýcarsko do té doby arménskou genocidu oficiálně neuznalo. V roce 1995 na základě iniciativy poslankyně Angeline Frankhauser sice vláda masakry na Arménech odsoudila, vyhnula se však označení genocida. I v roce 2003, kdy Národní rada přijala deklaraci, ve které uznává masakry za genocidu a vyzývá vládu, aby tento názor prezentovala v rámci své zahraniční politiky, si vláda

---

³²Uznání genocidy Arménů jako téma politického diskursu Arménie, Turecka a vybraných zemí EU | Souleimanov | Středoevropské politické studie. Časopisy Masarykovy univerzity [online]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4529/5233>

zachovává opatrnou neutralitu. K jednotnému názoru Švýcarska přispěl až soudní spor s advokátem Perincekem.

Dogu Perincek se v roce 2005 zúčastnil několika veřejných akcí ve Švýcarsku, kde arménskou genocidu označil na mezinárodní lež³³. Švýcarská arménská diaspora proti němu podala trestní oznámení a Perincek byl odsouzen za rasovou diskriminaci ve smyslu popírání genocidy a byl mu vyměřen peněžitý trest. Když nejvyšší soudní instance rozsudek potvrdila, podal turecký právník stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva. Jeho tvrzením bylo, že švýcarské národní soudy svým rozhodnutím porušily jeho svobodu projevu tak, jak je zakotvena ve čl. 10 Evropské úmluvy o lidských právech. Obecnou rovinnou tohoto sporu je rozpor mezi zákazem popírání genocidy a svobodou projevu a zároveň rozdíl mezi popíráním genocidy pro akademické a vědecké účely a podněcováním k rasové nenávisti. Ačkoliv ESLP si nekladl za cíl právně nebo historicky kvalifikovat otázku arménské genocidy, během procesu se žádná ze stran nemohla vyvarovat potřeby se k ní vyjádřit. Perincek ve své stížnosti tvrdí, že arménskou genocidu nelze považovat za historicky danou jako je holokaust, jelikož nedošlo k jejímu okamžitému odsouzení, jako tomu bylo v případě Německa během Norimberských procesů. Poukázal také na to, že existuje mnoho historiků, kteří uznávají masakry Arménů, avšak nepovažují je za genocidu a v této otázce neexistuje vědecká shoda. Švýcarsko naopak poukázalo na to, že arménská genocida je na základě politických prohlášení a odborných výzkumů považována za historický fakt, který nelze zpochybnit a že vystupování stěžovatele proti Arménům má rasistický podtext. Dalším účastníkem řízení byla turecká vláda, která kromě popření genocidy prohlásila, že zatímco holokaust se dotýká dějin většiny evropských států, nešťastné události z Osmanské říše neměly na Švýcarsko žádný dopad a nepočtená arménská menšina ve Švýcarsku není dostatečným důvodem ke stíhání výroků souvisejících s těmito událostmi.

Senát ESLP se zabýval výkladem čl. 10 o svobodě projevu a zároveň také tím, zda v otázce arménské genocidy panuje v mezinárodním společenství shoda. V této otázce se přiklonil k argumentaci Perinceka a vyslovil, že to, že genocidu uznalo 20 států ze 190 nelze považovat za konsensus. Zároveň senát poukázal na rozpory, které v této oblasti vedlo na národní úrovni i Švýcarsko. Harald Christian Scheu ve své stati Zákaz popírání genocidy a svoboda projevu považuje tento argument za zavádějící. Scheu poukázal na to, že zahraniční politika není zrcadlem historických faktů a objektivních hodnot a že daleko větší váhu má

---

³³Jurisprudence - Zákaz popírání genocidy a svoboda projevu. Jurisprudence [online]. Copyright © 2020 WoltersKluwer, a. s. [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <http://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/zakaz-popirani-genocidy-a-svoboda-projevu.m-169.html>

prohlášení dvaceti států, které uznávají genocidu na úkor svých vztahů s Tureckem než většina států, které se nevyjádřily, neboť k dané problematice nemají žádný vztah.

Velký senát rozhodl, že zásah do svobody projevu pana Perinceka nebyl přiměřený, nicméně zároveň stanovil, že stěžovateli nepřísluší náhrada nákladů řízení ani finanční kompenzace, jelikož samotný rozsudek v této věci působí jako dostačující odškodnění. Z toho můžeme vyvozovat, že ESLP sice přikládá větší důraz na svobodu projevu, nicméně nenávistná prohlášení nepodporuje. Sedm ze sedmnácti soudců zaujalo nesouhlasné stanovisko, ve kterém upozornili, že události z let 1915 až 1917 byly genocidou a nelze je popírat. Zároveň dospěli k závěru, že výroky pana Perinceka byly urážlivé pro národ, který zažil genocidu, a měly rasistický podtext. Trestání těch, kteří popírají skutečnost genocidy, je jedním ze způsobů, jak ošetřit kolektivní paměť postiženého národa a zachovávat úctu jejím obětem. Jedná se ovšem o oblast, která je pro rozhodování soudu velmi obtížná. V tomto konkrétním případě se ESLP pokusil najít rovnováhu mezi svobodou projevu pana Perinceka a respektem k národní identitě Arménů. Pro účely této práce je důležité, že se soud při posuzování rozdílů mezi holokaustem a genocidou Arménů přiklonil k názoru, že arménská genocida není jasně prokázanou historickou skutečností a pominul fakt, že po první světové válce došlo k odsouzení hlavních aktérů v rámci Istanbulských válečných soudů i v Sèvreské smlouvě. To, že rozsudek podpořila jen těsná většina deseti soudců, opět ukazuje, že otázka arménské genocidy je v mezinárodním společenství stále předmětem sporů a ani po více než sto letech k ní neexistuje jednotné stanovisko.

6.3. Německo

Ve Spolkové republice Německo tvoří přibližně 1,8 % populace³⁴ turecká menšina, která je nejpočetněji zastoupenou menšinou v celé zemi. Německo bylo 25. zemí, která oficiálně uznala arménské masakry za genocidu. Stalo se tak na základě rezoluce, která byla německým parlamentem přijata 2. června 2016. Jedná se pětistránkový dokument, který má za cíl připomenout genocidní události z let 1915 a 1916. Rezoluce pojednává i o spoluvinně Německa, které bylo spojencem Osmanské říše. Zatímco Arménie přijala německé stanovisko s nadšením, vzhledem k velkému geopolitickému významu Německa bylo jasné, že odpověď z Ankary na sebe nenechá dlouho čekat. Turecký velvyslanec byl okamžitě stažen z Berlína a jeho německý protějšek v Turecku byl předvolán k podání vysvětlení. Turecký prezident Erdogan varoval, že

---

³⁴Europe :: Germany — TheWorldFactbook - CentralIntelligenceAgency. [online]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/gm.html>

celá událost bude mít významný vliv na Německo – turecké vztahy a označil rezoluci za proarménskou propagandu. Turecký ministr zahraničí dokonce prohlásil, že Německo zaujalo takový postoj, aby odvrátilo pozornost od své vlastní minulosti, čímž bez pochyby narážel na holokaust. Situace se ovšem jevila spíše jako opačná, jelikož většina politiků ve svých projevech během hlasování zmiňovala německou spoluvinu a zodpovědnost. Rezoluce by se teda dala považovat zároveň i za způsob, kterým Německo přijímá zodpovědnost za tuto část své historie. Německou rezoluci odsoudil turecký tisk, který označoval Němce za zrádce, a objevovali se v něm koláže obličejů Angely Merkel s knírkem Adolfa Hitlera. Obavu vzbuzoval i fakt, že německé uznání by mohlo způsobit napětí ve spolupráci Evropy s Tureckem ohledně řešení uprchlické krize, nicméně turecký premiér Binali Yildirim popřel, že by situace měla na dohodu vliv.

„Je mnoho věcí, které spojují Německo a Turecko a ačkoliv máme na určité věci rozdílné názory, šíře našich vazeb, našeho přátelství a naše strategické vazby jsou skvělé.“ Angela Merkel³⁵

Ke zhoršení vztahů mezi oběma státy skutečně došlo, avšak zejména kvůli puči turecké armády, který se odehrál v červenci 2016, v reakci na něj byli zadrženi někteří němečtí občané jako špioni a spolupachatelé a celé situace si žádala plnou pozornost mezinárodního společenství. Je tedy otázkou, zda by reakce na uznání aghetu byly vyostřenější, pokud by k těmto událostem nedošlo. Jak uvedl k vládě kritický turecký deník Cumhuriyet, faktem zůstává Turecko svým postojem prohrálo další diplomatickou válku a ocitlo se svým postojem k masakrům z roku 1915 osamocené³⁶.

6.4. Francie

Francouzské úsloví *lois mémorielles*, zákony paměti, je hromadným označením zákonů, které byly ve Francii přijaty jako úprava popírání genocid a obchodu s otroky. Prvním byl v roce 1990 zákon o zákazu popírání holokaustu. V následujících patnácti letech následovaly další tři a jedním z nich je i zákon z roku 2001, kterým Francie formálně uznává genocidu na Arménech. V roce 2006 Národní shromáždění schválilo rozšířenou verzi zákona, která popírání arménské genocidy kriminalizuje a umožňuje uložení trestu odnětí svobody až na jeden rok či peněžitou

---

³⁵GermanMPsrecogniseArmenian 'genocide' amid Turkishfury - BBCNews. BBC - Homepage [online]. Copyright © 2020 BBC. [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-36433114>

³⁶Dostupné z https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/turecky-tisk-reakce-nemecko-rezoluce-armenie-genocida.A160603_111334_zahranicni_ert

pokutu. Tato kontroverzní novela však byla zablokována Senátem pro svůj rozpor se svobodou projevu. Tehdejší prezident Jacques Chirac dokonce prohlásil, že odmítavý postoj Turecka by měl být důvodem pro jeho nepřijetí do Evropské Unie. Evropská Unie se ovšem s jeho názorem neztotožnila a připomněla, že kritéria přijetí jsou pro všechny státy stejné. K tématu se Francie znovu vrací v roce 2011, kdy v jejím čele stojí Nicholas Sarkozy. V tomto roce už zákon, který obsahuje sankce za popírání genocidy, hlasováním v senátu prošel se 127 hlasy pro a 86 proti. V tento moment Francie oficiálně uznala pouze dvě genocidy, aghet a holokaust, nicméně nová legislativa stanovuje trestnost popírání jakékoliv genocidy, která bude v zemi uznaná. Došlo k zobecnění normy, aby získala větší podporu. To by mohlo vést k podpoře iniciativ za uznání dalších genocidních praktik. Turecko zareagovalo okamžitým odvoláním svého velvyslance z Paříže. Dalším krokem bylo zrušení povolení francouzských válečných lodí kotvit u tureckých břehů a rovněž zákaz přistání pro francouzská armádní letadla. Jedním z názorů, které Turecko prezentovalo, bylo také, že se jedná o prezidentskou kampaň Sarkozyho před dubnovými prezidentskými volbami, kterou si chtěl zajistit podporu půlmiliónové arménské menšiny. Faktem je, že iniciativa vyšla z jeho politické strany UMP. Dva měsíce po schválení zákona oběma komorami parlamentu však francouzský ústavní soud rozhodl, že zákon je protiústavním porušením svobody projevu. Soud se vyjádřil, že parlament má sice pravomoc v určitých situacích svobodu projevu omezit, avšak vzhledem k tomu, že se jedná o jedno ze základních práv v demokratické společnosti, musí být toto omezení nezbytné a přiměřené sledovanému cíli. Turecko, které již dříve označilo iniciativu za diskriminační a rasistickou, toto rozhodnutí vítá.

6.5. Česká republika

Pro Československo byla arménská tragédie velmi vzdálenou a potom, co opadl mezinárodní zájem po konferenci v Lausanne, nebyl důvod, proč se k těmto událostem vracet. Arménie byla jen malou dalekou částí Sovětského svazu a ani arménská komunita u nás nebyla natolik velká, aby československá společnost kladla na masakry důraz. Po roce 1989 došlo nejen k rozšíření arménské diaspory v České republice, ale zároveň díky přehození politického kurzu směrem na západ, začala být arménská otázka předmětem politických i vědeckých debat a začala se dostávat do povědomí české společnosti. Přelomovým rokem v této oblasti byl rok 2006, kdy senátor Jaromír Štětina uspořádal na téma arménské genocidy konferenci, kterou navštívili odborníci na dané téma, jako například Vahakn Dadrian. Pozváni byli i zástupci turecké ambasády v Praze, kteří se nezúčastnili. V tomto roce se však ještě nepodařilo prosadit oficiální uznání genocidy Arménů a ani Česká republika se nevyhnula zpolitizování této otázky. Česká

republika má silné ekonomické vazby na Turecko a Ázerbájdžán, v roce 2015 činil obrat zahraničního obchodu s Tureckem 78 mld. Kč, zatímco s Arménií pouze 0,6 mld. Kč³⁷. Není tedy s podivem, že představitelé našeho státu našlapují opatrně. Zároveň sílí i tlak z arménské strany, a to i díky tomu, že v roce 2011 bylo v České republice zřízeno arménské velvyslanectví. Během návštěvy arménského prezidenta Serzhe Sarghasiana v roce 2014 v Praze veřejně označil jeho český protějšek Miloš Zeman masakry za genocidu. O dva roky později při návštěvě Jerevanu svůj názor zopakoval a zavázal se, že bude po parlamentu žádat vydání oficiální rezoluce. Na jaře 2017 byl aghet Českou republikou oficiálně uznán na základě iniciativy poslance Robina Böhmische. Turecko zareagovalo a ihned následující den po vydání rezoluce vydalo prohlášení, ve kterém odmítá postoj české Poslanecké sněmovny. Nicméně Česká republika nedosahuje pro Turecko takového významu, aby její postoj výrazně ovlivnil Česko – turecké vztahy. Turecký protest byl čistě formální a nedosáhl ani na zaslání oficiální nóty s žádostí o vyjádření. Na rozdíl například od Německa, které má větší potenciál, aby svými názory může ovlivňovalo další země, uznání arménské genocidy Českou republikou je pro Turky téměř nepodstatné a přílišná angažovanost v popírání by jim mohla jen uškodit.

6.6. Spojené státy americké

Spojené státy americké jsou jedním z hlavních hráčů na poli mezinárodních vztahů, nelze proto vynechat analýzu jejich postoje. Arméni jsou ve Spojených státech amerických hojně zastoupenou menšinou, během masakrů na začátku 20. století a v následujících letech bylo USA přijato bez mála 100 000 arménských uprchlíků³⁸. Přesný počet Arménů v současnosti žijících na území Spojených států amerických je neznámý, nicméně dle údajů, které uvádí Arménská ambasáda v USA, se jedná o 500 000 až 2 000 000 obyvatel³⁹. Nejpočetněji zastoupenou arménskou komunitu nalezneme v Los Angeles. V souhrnu je diaspora Arménů ve Spojených státech amerických po Rusku druhou největší na světě. I proto byla otázka uznání genocidy Arménů pro USA dlouhou dobu velmi palčivou, Spojené státy americké svým postojem vždy odráželi své momentální vztahy s Tureckem i možnou nevyrovnanost s vlastní historií.

V roce 1951 zaslala americká vláda Mezinárodnímu soudnímu dvoru oficiální písemné stanovisko federace k Úmluvě o zabránění a trestání zločinu genocidia, které se jasně vymezovalo k masakrům Arménů jako ke genocidě. V dokumentu se výslovně uvádí arménské

---

³⁷JANDÁK, Marek. Arménská genocida: příčiny, průběh a osobní svědectví událostí z let 1915-1922. Praha: Epoque, 2018. Traumata války. ISBN 978-80-7557-103-8, strana 362

³⁸Dostupné z: <https://www.nps.gov/elis/learn/education/upload/9-12-Admitted-by-Ethnicity.pdf>

³⁹Dostupné z: <http://usa.mfa.am/en/community-overview/>

masakry a vyhlazování Židů jako příklady nepřijatelného barbarského chování, které je identifikováno jako genocida.⁴⁰ V té době se s velkou pravděpodobností skutečně jednalo jen o posuzování historických faktů bez lobbingu nebo jiného vlivu dotčených stran. Americkým postojem však zajisté otrásl vstup Turecka do Severoatlantické aliance v roce 1952. Další událostí, která mohla přispět k postupnému odklonu od uznání genocidy Arménů se zdá být i smrt Raphaela Lemkina, tvůrce termínu genocidum, v roce 1959. Ve druhé polovině 20. století stojí za zmínku dvě rezoluce přijaté oběma komorami Kongresu Spojených států amerických v letech 1975⁴¹ a 1984⁴². V obou případech byl 24. duben předmětného roku označen za Národní den upomínky nehumánního chování člověka k člověku, kdy Kongres vyzýval k uctění památky obětí arménského původu, které podlely genocidě v roce 1915. Posledním prezidentem, který zmínil genocidu Arménů, byl Ronald Reagan v proklamaci ze dne 22. dubna 1981. Proklamace byla sice věnována zejména vzpomínce na holocaust, nicméně prezident v ní odkazem spojuje genocidy Arménů, Židů a Kambodžanů a hromadně je označuje za události, které nesmí být zapomenuty⁴³. Z těchto nenápadných zmínek se můžeme domnívat, že ačkoliv oficiální stanovisko nebylo vždy totožné, tendence Spojených států amerických byla se spíše přiklánět k tomu, že události ze začátku 20. století jsou genocidních charakteru. Tomuto názoru nasvědčuje i fakt, že arménská genocida byla na státní úrovni oficiálně uznána ve 49 státech federace⁴⁴, tedy ve všech státech s výjimkou Mississippi. Teorii, proč přes téměř jednotný názor všech států, federace nepřistoupila k plošnému stanovisku, shledáváme několik. Pro účely této práce však budeme pracovat pouze se dvěma, které považuji za relevantní a související s daným tématem. Již výše je zmíněna nevyrovnanost Spojených států amerických s vlastní minulostí. Rasové problémy, se kterými se USA potýkala, jsou stále citlivým tématem. Pokud by tedy byla genocida Arménů uznána na federální úrovni, jsou možným následkem palčivé debaty a neshody ve společnosti, která také kdysi trpěla persekucí na základě etnika či rasy. Spojeným státům americkým, které se snaží působit jako dokonalá demokracie a od těchto problémů se distancovat, by se zajisté nehodilo tyto události, byť nepřímo, připomínat.

Nesporným důvodem je dlouhodobé spojení USA s Tureckem, které mělo téměř vždy větší váhu než nátlak arménsko – amerických občanů či historická fakta. Spojené státy

---

⁴⁰Dostupné z: <https://www.icj-cij.org/files/case-related/12/11767.pdf>

⁴¹Dostupné z: https://www.armenian-genocide.org/Affirmation.157/current_category.7/affirmation_detail.html

⁴²Dostupné z: https://www.armenian-genocide.org/Affirmation.157/current_category.7/affirmation_detail.html

⁴³Proclamations, April 22, 1981 | Ronald Reagan PresidentialLibrary - NationalArchives and RecordsAdministration. Ronald Reagan PresidentialLibrary - NationalArchives and RecordsAdministration | [online]. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/research/speeches/42281c>

⁴⁴ArmenianGenocideRecognition. Home - ArmenianNationalCommitteeof America [online]. Copyright © ArmenianNationalCommitteeof America, 2015 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://anca.org/armenian-genocide/recognition/>

americké se nikdy nepostavily do role, kdy by genocidu popíraly cílenou propagandou, nicméně dlouho nebyl žádný důvod k tomu, aby své vztahy s Ankarou podrobily takové zkoušce. Turecko je pro Spojené státy americké neopomenutelným ekonomickým partnerem a hrálo významnou roli v zahraniční politice USA na Středním východě. Na jakékoliv pokusy o prosazení rezoluce o uznání Arménské genocidy reagovala Ankara jasným nesouhlasem v podobě odvolání tureckého velvyslance, omezením spolupráce či restrikcemi v oblasti vzdušeného prostoru pro americká letadla. Praktickým příkladem je přístup bývalého prezidenta Baracka Obamy, který během svého senátorského období vyzdvihoval důležitost arménské genocidy a prohlašoval, že jako prezident prosadí její uznání. Tlak tureckého lobby však neustál a po zvolení sice údajně své stanovisko nezměnil, nicméně v oficiálních projevech a prohlášeních používal arménské slovní spojení *Mets Eghern*, největší tragédie⁴⁵. Změna v americkém přístupu přichází v roce 2019 po eskalaci konfliktu v Sýrii, který zapříčinil prohloubení sporů mezi Spojenými státy americkými a Tureckem. Sněmovna reprezentantů USA na konci října 2019 schválila dvě protiturecké rezoluce. Jednou vyzvala prezidenta Donalda Trumpa k uvalení sankcí na Ankaru z důvodu ofenzivy v Sýrii a druhou uznala genocidu Arménů. Fakt, že oba dokumenty byly přijaty současně, ukazuje, že historické události byly použity jako tajná protiturecká zbraň. Tím je opět potvrzeno, že arménská genocida už dávno není otázkou historickou, nýbrž politickou. Ankara obě rezoluce odsoudila. Senát následoval dolní komoru Kongresu USA 12. prosince 2019 kdy přijal rezoluci *S.Res.150 – A resolution expressing the sense of the Senate that it is the policy of the United States to commemorate the Armenian Genocide through official recognition and remembrance*, a to navzdory nesouhlasu prezidenta Donalda Trumpa i jeho tureckého protějšku. Rezoluce výslovně stanovuje, že Spojené státy americké si připomínají genocidu Arménů oficiálním uznáním, odmítají její popírání a kladou důraz na osvětu a vzdělávání v této oblasti. Zatímco Arménie stanovisko federace vítá, Ankara jej označila za nezodpovědnou a iracionální⁴⁶ a pohrozila rapidním zhoršením bilaterálních vztahů. I přesto, že prezident Donald Trump se z moci svého úřadu k rezoluci Kongresu nepřipojil, jedná se významný krok Spojených států amerických.

---

⁴⁵TheObameter: | PolitiFact .PolitiFact [online]. Copyright ©AllRightsReservedPoynter Institute 2020, a 501 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://www.politifact.com/truth-o-meter/promises/obameter/promise/511/recognize-armenian-genocide/>

⁴⁶U.S. CongressRecognizesArmenianKillings As Genocide. Radio Free Europe / RadioLiberty [online]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/u-s-senate-passes-resolution-recognizing-mass-killing-of-armenians-/30322602.html>

6.7. Shrnutí

Tato kapitola neslouží jako komplexní sonda do mezinárodních vztahů ovlivněných uznáním či neuznáním genocidy Arménů a bilaterálních vztahů s Tureckem, ale spíše si klade za cíl ukázat, jakým způsobem více než sto let staré události stále ovlivňují současnost. Každý stát má svůj vlastní postupný vývoj a přikládá důležitost jiným aspektům, proto i důvody uznání genocidy jsou u všech zmíněných států individuální, často závisející na momentální politické situaci, která nesouvisí s historickými událostmi. Turecko má s drobnými nuancemi téměř šablonovité chování. Pohrozí nepřátelstvím, případně odvolá velvyslance a vydá odmítavé prohlášení. Nicméně i přesto se zdá, že se pro něj tato otázka stává postupně neaktuální a svůj postoj zaujímá spíše formálně. Nelze to však říci s určitostí, protože pokud státy přijímají rezoluci o arménské genocidě jako součást širšího protitureckého vymezení, je jasné, že pozornost Turecka se obrací k aktuálnějším otázkám. Ti, kdo z těchto rozbrojů těží, jsou bez pochyby Arméni. Každé stanovisko uznávající zlo, které na nich bylo spácháno, posiluje jejich národní identitu a napomáhá se smířením se s minulostí.

Závěr

„Hrozba genocidy se objevuje spolu se státem. Eliminace některé skupiny vyžaduje v každém stadiu své realizace podporu vládnoucí politické třídy a účast státních orgánů, jejich komplicitu, oddanost a mlčení.“⁴⁷

Jedním ze záměrů této práce bylo stanovit roli moderního státu ve vztahu ke zločinu genocidy. Ztotožňuji se s názorem Yvese Ternona, tedy že odpovědnost za genocidu náleží státu. Jedině ten má dostatečnou moc a sílu, aby mohl úplně vyčlenit určitou skupinu obyvatelstva a zároveň vytvořit takové prostředí, aby se ostatní občané podíleli na jejím zničení. Stát má nástroje k tomu, aby nežádoucí skupinu postavil na okraj společnosti, zbavil ji občanských práv a dehumanizoval jí v očích zbytku společnosti. Tuto teorii potvrzuje i horizontální členění moci a dělba práce, které jsou pro moderní stát typické. Jednotlivci plní své úkoly a zodpovídají se svému nadřízenému za technické provedení zadaných úkolů, často ani nemohou dohlédnout na konečné důsledky, neboť nejsou seznámeni s hlavním cílem. Tím se vytrácí morální odpovědnost jednotlivce. A proto odpovědnost náleží státu. Z tohoto důvodu je velmi obtížné trestný čin genocidy zhmotnit v mezinárodním právu a stanovit efektivní systém sankcí. Tato práce sledovala historickou linku vývoje mezinárodního trestního práva v této oblasti. Důležitým milníkem bylo bez pochyby uvědomění, že subjektem mezinárodního práva může být za určitých okolností i fyzická osoba bez ohledu na výši svého postavení ve státě. Ačkoliv odpovědnost za genocidu nese stát, ten je tvořen lidmi, kteří musí být potrestáni.

„Porovnávat neznamena redukovat, nýbrž definovat podobnosti i odlišnosti dvou událostí, aby mohlo být každé z nich stanoveno její místo.“⁴⁸

Dalším tématem byla komparace osudu Arménů a Židů. Za obě události je odpovědný stát, který pomocí rozvinutého byrokratického systému genocidu organizoval. V obou zemích v rozhodné době vládla jedna strana s naprosto minimální opozicí, nejednalo se o zdravé politické systémy. Zároveň k událostem docházelo za mimořádných válečných okolností, tudíž kontrola ze strany mezinárodního společenství byla oslabena a státy měly lepší pozici pro manipulaci se svými občany. Výše zmíněné podobnosti potvrzují, že oba národy se beze sporu staly oběťmi genocidního řádění moderního státu. Nicméně tato práce neopomíná zmínit ani rozdíly mezi

---

⁴⁷TERNON, Yves. Genocidy 20. století: zločinný stát. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-45-1, strana. 50

⁴⁸TERNON, Yves. Genocidy 20. století: zločinný stát. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-45-1, strana 165

osudy obou národů. Turecko a Německo se nacházely v rozdílných ekonomických a technických podmínkách, rozdíl mezi konečným řešením je tedy poměrně velký. Zároveň i historické okolnosti a důvody páchaní genocidy se liší, v případě Arménů se jedná spíše o vyvrcholení mnoha let neshod mezi Armény a Turky. Pro Turky bylo vyhlazení arménského národa způsobem řešení vnitřního sporu ve společnosti. Arméni byli vždy od Turků odlišeni a ti se jich chtěli zbavit ve své říši z čistě praktického hlediska, aby zahnali potenciální hrozbu. Židé se ale od zbytku německých občanů nelišili a bez větších sporů byli plně integrováni do společnosti. V nacistickém pojetí genocidy hrála zásadní roli ideologie a touha po vyčištění rasy. Dle mého názoru je právě tento rozdíl zásadní. Pohnutky, které stojí za holokaustem, jsou totiž natolik děsivé a těžko uchopitelné, že vždy zůstane jedinečným.

Poslední část této práce byla věnována postavení genocidy Arménů v mezinárodním společenství států a jejímu vlivu na mezinárodní vztahy. Tato část byla do práce začleněna, jelikož dle mého názoru jsou součástí osudu obou národů nejen hrůzy, které na nich byly páchany, ale i rozdílné přístupy, které si k oběma událostem vytvořily jednotlivé státy. Na první pohled se zdá, že genocida Arménů je po více než sto letech stále velmi aktuálním tématem. Při bližším zkoumání jsem však dospěla k názoru, že tomu tak úplně není. Arménská genocida se stala prostředkem, který vyjadřuje aktuální politiku jednotlivých států vůči Turecku. Důležití hráči na mezinárodním poli, jako například Spojené státy americké, přijímají rezoluce uznávající genocidu Arménů ve chvíli, kdy se potřebují vůči Turecku vyhranit. Arménská genocida tedy na mezinárodní úrovni stále žije, je to však hlavně z důvodů politických, nikoliv díky empatii států vůči arménskému národu. Přesto je nesporné, že Turecko by se mělo své minulosti postavit. Turecký přístup je více než alarmující, a ačkoliv v současnosti se řeší problémy aktuálnějšího rázu, nemyslím, že by arménská genocida upadla v zapomnění.

Cíle, které jsem si pro tuto práci stanovila, považuji za splněné. Jediná otázka, na kterou jsem nenalezla odpověď je, zda se takové události budou v naší společnosti opakovat. Obávám se totiž, že ano. Jedním ze způsobů prevence však určitě je neustálé vzdělávání a připomínání si hrůzných činů, kterých je lidstvo schopno.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

BAUER, Jehuda. *Úvahy o holokaustu*. Praha: Academia, 2009. Stíny. ISBN 978-80-200-1739-00

BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holocaust*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-23-7

BOBELIAN Michael. *Děti Arménie, Zapomenutá genocida a stoletý boj za spravedlnost*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2013. ISBN 978-80-7432-312-6

GEBELT, Jiří. *Ve stínu islámu: menšinová náboženství na Blízkém východě*. Praha: Vyšehrad, 2016. ISBN 978-80-7429-692-5.

GREGÁREK, Matěj a Jan KOSEK. *Stát, právo a (ne)spravedlnost: dvě studie z právní filozofie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012. Prameny a nové proudy právní vědy. ISBN 978-80-87146-66-8

HAPEREN, Maria van, Wichert ten HAVE, Ben KIERNAN, Martin MENNECKE, UğurÜmit ÜNGÖR, Ton ZWAAN a Aleš ZIEGLER, ŠMOK, Martin a Monika HORSÁKOVÁ, ed. *Holocaust a jiné genocidy*. Přeložil Petruška ŠUSTROVÁ. Polanka nad Odrou: Občanské sdružení PANT, 2015. Moderní dějiny (Občanské sdružení Pant). ISBN 978-80-905942-7-2

JANDÁK, Marek. *Arménská genocida: příčiny, průběh a osobní svědectví událostí z let 1915-1922*. Praha: Epoque, 2018. Traumata války. ISBN 978-80-7557-103-8

JANDOUREK Jan. *Sociologie zločinu*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0026-0

JANDOUREK Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-749-3

KOSEK Jan. *Právo (n)a předsudek*. Praha: Dokořán, 2011. ISBN 978-80-7363-312-7

KOŠŤÁLOVÁ, Petra. *Stereotypní obrazy a etnické mýty: kulturní identita Arménie*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-093-3.

KREISER Klaus, NEUMANN Christoph K. *Dějiny Turecka*. Praha: Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-012-8

NAIMARK Norman M. *Plameny nenávisti*. Praha: Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-751-2

REDGATE Anna Elizabeth. *Arméni*. Praha: Lidové noviny, 2003. ISBN 80-7106-350-9

ŘOUTIL, Michal, Petra KOŠŤÁLOVÁ a Petr NOVÁK. *Katastrofa křesťanů: likvidace Arménů, Asyřanů a Řeků v Osmanské říši v letech 1914-1923*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2017. Pro Oriente (Pavel Mervart). ISBN 978-80-7465-254-7

ŠAGINJAN, Vagaršak. *Dějiny Arménie od počátku až do roku 2000*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0196-6

ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní trestní soud a stíhání zločinců podle mezinárodního práva*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0305-5

TERNON, Yves. *Genocidy 20. století: zločinný stát*. Praha: Themis, 1997. ISBN 80-85821-45-1

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Armenian Mass Killings: Who Says 'Genocide' And Who Doesn't .Radio Free Europe / Radio Liberty [online]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/armenia-genocide-recognition/26974215.html>

Armenian Genocide Recognition. Home – Armenian National Committee of America[online]. Copyright © Armenian National Committee of America, 2015 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://anca.org/armenian-genocide/recognition/>

Countries that Recognize the Armenian Genocide [online]. Dostupné z: https://www.armenian-genocide.org/recognition_countries.html

Czech President Wants Parliament To Recognize Armenian Genocide. Radio Free Europe / Radio Liberty [online]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/czech-zeman-armenian-genocide-recognition/27786583.html>

Denial of the Armenian Genocide should concern us all. [online]. Copyright © 2010 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <http://theconversation.com/denial-of-the-armenian-genocide-should-concern-us-all-76537>

Deniers in different countries / Holocaust denial / History / Auschwitz-Birkenau. Auschwitz-Birkenau [online]. Copyright © 2020 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <http://auschwitz.org/en/history/holocaust-denial/deniers-in-different-countries>

Explainer: France's New Genocide Law Is About More Than Ottoman Armenians. Radio Free Europe / Radio Liberty [online]. Dostupné z: https://www.rferl.org/a/explainer_frances_new_genocide_law/24461965.html

Europe :: Germany — The World Factbook – Central Intelligence Agency. [online]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/gm.html>

French Constitutional Council Asked To Examine Armenia Genocide Bill. Radio Free Europe / Radio Liberty [online]. Dostupné z: https://www.rferl.org/a/french_constitutional_council_to_examine_armenia_genocide_bill_awire/24469023.html

French Court Overturns French Genocide Denial Law; Turkey Welcomes Ruling. Radio Free Europe / Radio Liberty [online]. Dostupné z: https://www.rferl.org/a/turkey_welcomes_french_courts_armenian_genocide_ruling/24499272.html

German Bundestag Recognizes Armenian Genocide – Armenian National Committee of America. Home – Armenian National Committee of America [online]. Copyright © Armenian National Committee of America, 2015 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://anca.org/german-bundestag-recognizes-armenian-genocide/>

German Law makers Recognize Ottoman Killings Of Armenians As A Genocide. Radio Free Europe / Radio Liberty [online]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/germany-recognizes-armenia-turkey-genocide/27774021.html>

German MPs recognise Armenian 'genocide' amid Turkish fury - BBCNews. BBC - Homepage [online]. Copyright © 2020 BBC. [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/world-europe-36433114>

Jurisprudence - Zákaz popírání genocidy a svoboda projevu. Jurisprudence [online]. Copyright © 2020 WoltersKluwer, a. s. [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <http://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/zakaz-popirani-genocidy-a-svoboda-projevu.m-169.html>

Konference v Senátu má přinést fakta o arménské genocidě | JAROMÍR ŠTĚTINA. JAROMÍR ŠTĚTINA | POSLANEC EP ZVOLENÝ ZA TOP 09 S PODPOROU STAROSTŮ [online]. Copyright © MEP Jaromír Štětina, 2015 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <http://jaromirstetina.cz/konference-v-senatu-ma-prinest-fakta-o-armenske-genocide/>

Life of Raphael Lemkin. Lemkin House | AnAsylumCommunity [online]. Copyright © 2013 Lemkin House [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <http://lemkinhouse.org/about-us/life-of-raphael-lemkin/>

Mezinárodní trestní soud – od historie až k přijetí jeho Statutu | Všehrd - Spolek Českých Právníků. Všehrd - Spolek Českých Právníků [online]. Dostupné z: https://www.vsehrd.cz/clanek/mezinarodni-trestni-soud-od-historie-az-k-prijeti-jeho-statutu_86152bca-f5ab-49c7-9eab-fa7ec2c2672b

Panství – Sociologická encyklopedie. [online]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Panstv%C3%AD>

Pope Uses 'Genocide' To Describe Armenian Killings. Radio Free Europe / Radio Liberty [online]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/armenia-pope-turkey-killings-genocide-/26951213.html>

Popírání „genocidy“ Arménů má být ve Francii trestné – EURACTIV.cz. EURACTIV.cz – Evropská unie v českých souvislostech [online]. Dostupné z: <https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/news/poprn-genocidy-armn-m-bt-ve-francii-trestn/>

Profesor Dabag: Genocida je součástí moderních dějin Turecka [online]. Dostupné z: <http://studiagenocid.cz/2015/04/23/profesor-dabag-genocida-je-soucasti-modernich-dejin-turecka/>

Proclamations, April 22, 1981 | Ronald Reagan Presidential Library – National Archives and Records Administration. Ronald Reagan Presidential Library – National Archives and Records Administration | [online]. Dostupné z: <https://www.reaganlibrary.gov/research/speeches/42281c>

První genocida dvacátého století? | Centrum pro studium demokracie a kultury. Centrum pro studium demokracie a kultury | [online]. Copyright © 2016 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://www.cdk.cz/prvni-genocida-dvacateho-stoleti>

Proč Turci popírají své vraždy? | JAROMÍR ŠTĚTINA. JAROMÍR ŠTĚTINA | POSLANEC EP ZVOLENÝ ZA TOP 09 S PODPOROU STAROSTŮ [online]. Copyright © MEP Jaromír Štětina, 2015 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <http://jaromirstetina.cz/proc-turci-popiraji-sve-vrazdy/>

Recognition - mfa.am. [online]. Copyright © 1999 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://www.mfa.am/en/recognition/>

Redirecting to <https://usa.mfa.am/en/community-overview>. [online]. Dostupné z: <http://usa.mfa.am/en/community-overview/>

The Obameter: | PolitiFact .PolitiFact [online]. Copyright ©AllRightsReserved Poynter Institute 2020, a 501 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://www.politifact.com/truth-ometer/promises/obameter/promise/511/recognize-armenian-genocide/>

Turkey's Genocide Denial: Four Narratives. Home – The Armenian Weekly [online]. Copyright © 2018 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://armenianweekly.com/2017/09/08/turkeys-genocide-denial-four-narratives/>

The United States and the (Non-)Recognition of the Armenian Genocide. Open Edition Journals [online]. Dostupné z: <https://journals.openedition.org/eac/361?lang=en#tocto1n1>

Truth& Justice for the Armenian Genocide – Armenian National Committee of America. Home – Armenian National Committee of America [online]. Copyright © Armenian National Committee of America, 2015 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://anca.org/issue/truth-justice-armenian-genocide/>

Trump neobratně připomněl genocidu. Projevem našťval Armény i Turky | E15.cz. E15.cz - Byznys, politika, ekonomika, finance, události [online]. Copyright © 2001 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://www.e15.cz/zahranicni/trump-neobratne-pripomnel-genocidu-projevem-nastval-armeny-i-turky-1331679>

Turecko nepatří do Evropy, popírání genocidy je mezi civilizovanými národy nemyslitelné | Reflex.cz. Reflex.cz - Komentáře, zprávy, výrazné autorské fotografie [online]. Copyright © 2001 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://www.reflex.cz/clanek/komentare/72530/turecko-nepatri-do-evropy-popirani-genocidy-je-mezi-civilizovanymi-narody-nemyslitelne.html>

Turkey - Bilateral Relations - mfa.am. [online]. Copyright © 1999 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://www.mfa.am/en/bilateral-relations/tr>

Uznání genocidy Arménů jako téma politického diskursu Arménie, Turecka a vybraných zemí EU | Souleimanov | Středoevropské politické studie. Časopisy Masarykovy univerzity [online]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/4529/5233>

U.S. Congress Recognizes Armenian Killings As Genocide. Radio Free Europe / Radio Liberty [online]. Dostupné z: <https://www.rferl.org/a/u-s-senate-passes-resolution-recognizing-mass-killing-of-armenians-/30322602.html>

Why the United States doesn't recognize the Armenian Genocide | USC Shoah Foundation. USC Shoah Foundation | [online]. Copyright © 2007 [cit. 10.03.2020]. Dostupné z: <https://sfi.usc.edu/news/2018/04/21901-why-united-states-doesn%E2%80%99t-recognize-armenian-genocide>

3. Seznam použitých právních předpisů a mezinárodních smluv

Statut Mezinárodního vojenského soudního dvora Dostupné z: https://cs.wikisource.org/wiki/Statut_Mezin%C3%A1rodn%C3%ADho_vojensk%C3%A9ho_soudn%C3%ADho_dvora

Usnesení Valného shromáždění OSN č. 96 (I) Dostupné z: [https://undocs.org/en/A/RES/96\(I\)](https://undocs.org/en/A/RES/96(I))

Usnesení Valného shromáždění OSN č. 95 (I) Dostupné z: [https://undocs.org/en/A/RES/95\(I\)](https://undocs.org/en/A/RES/95(I))

Usnesení Evropského parlamentu ze dne 15. dubna 2015 o stém výročí genocidy Arménů (2015/2590(RSP)); Dostupné z: http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2015-0094_CS.html#def_1_1

Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocida Dostupné z: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-genocida.pdf>

United States House of Representatives Joint Resolution 148 Dostupné z: https://www.armenian-genocide.org/Affirmation.157/current_category.7/affirmation_detail.html

Versailleská smlouva – Dostupné z: https://cs.wikisource.org/wiki/Versaillesk%C3%A1_smlouva

Abstrakt: Moderní stát a genocidy; osud tureckých Arménů a evropských Židů

Tato diplomová práce se zaměřuje na vztah moderního státu a genocidy a zkoumá vliv vzniku moderního státu na zločin genocidy. Zároveň se zabývá podobnostmi a odlišnostmi mezi genocidou Arménů a genocidou Židů. Práce si stanovila dva cíle. Porovnání obou genocid, nalezení jejich průsečíku ve vztahu k modernímu státu. Dále přiblížení způsobu, jakým pracuje mezinárodní společenství s uznáním genocidy Arménů, která je stále důležitým mezinárodním tématem a důvody proč tomu tak je.

V první části je rozebrán vývoj mezinárodního trestního práva, vznik samotného pojmu genocida a způsob ukotvení trestného činu genocidy v právním systému. Další kapitola je zaměřena na arménskou genocidu. Jsou zde podrobně popsány příčiny, průběh a prostředky, které byly pro vyřešení arménské otázky použity včetně způsobu, kterým se s touto situací následně vyrovnala mezinárodní společnost. Následující část se věnuje základním aspektům holokaustu tak, aby přiblížila jeho průběh a důvody jeho vzniku. Genocidě Arménů je v této části práce ponechán větší prostor než holokaustu, jelikož holokaust je zde spíše použit pro porovnání a pro aplikaci na genocidu Arménů. Po souhrnu historického pozadí obou genocid se práce přesouvá do teoretické roviny a věnuje se charakteristice moderního státu a následně pojmu moderní genocida a způsoby jejího provedení. Teoretické poznatky jsou následně použity na porovnání obou genocid. Předposlední část diplomové práce analyzuje důvody tureckého popření a současné turecko-arménské vztahy. Závěr práce je věnován přijetí arménské genocidy mezinárodním společenstvím. Jsou zde popsány změny přístupů významných hráčů na mezinárodním poli jako jsou Spojené státy americké, Německo nebo Francie i přístup Evropské Unie. Dále je zde rozebrán případ Perincek versus Švýcarsko, který byl řešen u Evropského soudního dvora.

Klíčová slova: genocida, holokaust, moderní stát, byrokracie

Abstract: Modern states and genocides: the fate of Turkish Armenians and European Jews

This thesis focuses on the relationship of the modern state and genocide and examines how the formation of the modern state influences the development of crime of genocide. It also deals with the similarities and differences between the Armenian genocide and the genocide of the Jews. The work has set two goals. Comparison of both genocides, finding their intersection in relation to the modern state. Furthermore, the approach of the international community to the recognition of the Armenian genocide, which is still an important international theme, and the reasons why it is so.

The first part discusses the development of international criminal law, the development of the term genocide and the way of settling the crime of genocide in the legal system. The next chapter focuses on the Armenian genocide. It describes in detail the causes, course and means that have been used to resolve the Armenian issue, including how international society has subsequently dealt with this situation. The following part deals with the basic aspects of the Holocaust in order to explain its course and the reasons for its origin. The Armenian genocide has more space in this part of the work than the Holocaust, as the Holocaust is used here for comparison, not for separate analysis. After a summary of the historical background of both genocides, the work shifts to the theoretical level and deals with the characteristics of the modern state and subsequently with the concept of modern genocide and the ways of its implementation to the legal system. The theoretical knowledge is then applied to the comparison of both genocides. The next part of the thesis analyzes the reasons of the Turkish denial and the current Turkish-Armenian relations. The conclusion is devoted to the acceptance and recognition of the Armenian genocide by the international community. There are described changes in the attitudes of important players in the international field such as the United States of America, Germany or France and the attitude of the European Union. Furthermore, the case of *Perincek v. Switzerland*, which was dealt with by the European Court of Justice, is discussed.

Keywords: Genocide, holocaust, modern state, bureaucracy